

26.10.2022

MEKLING I REINDRIFTEN.

**En dybdeanalyse av noen
meklingserfaringer i
forbindelse med
Landbruksdirektoratets
utredning om mekling som
instrument for å løse
konflikter i
reindriftsnæringen**

Jan-Erik Henriksen

INNHOLD

1.	Mandat	s. 2
2.	Metode	s. 3
3.	Litt reinmeklingshistorikk	s. 5
3.1	Reindriftslovutvalgets forslag til meklingsparagraf	s. 7
3.2	Mine merknader til meklingsforslaget	s. 10
4.	Noen meklingserfaringer	s. 14
4.1	Intern uenighet om kompensasjon ved utbygging	s. 15
4.2	Mekling ved store interne konflikter og manglende tillit til SF	s. 20
4.3	Årsmøteoppnevnt meklerteam	s. 24
4.4	Mekling ved strid om ledighet/arv av siidaandel	s. 25
5.	Noen læringspunkter	s. 26
5.1	Reintall som konflikttema	s. 27
5.2	Beiteområder og beitetider som konflikt drivende	s. 29
5.3	Eksterne kompensasjonsmidler	s. 31
5.4	Ved ledighet og tilflytting	s. 33
5.5	Umerkede kalver og uttak av nisterein	s. 35
5.6	Mekling	s. 37
5.6.1	Rekruttering og oppnevning av meklere	s. 37
5.6.2	Forberedelse til mekling	s. 38
5.6.3	Igangsettelse	s. 39
5.6.4	Underveis	s. 41
5.6.5	Avslutning av meklingen	s. 41
5.7	Bruksreglene som ramme for forebygging og mekling	s. 42
6.	Noen anbefalinger	s. 43
7.	Avslutning	s. 44
	Referanser	s. 46

1. Mandat

Avtalepartene i Reindrifftsavtalen for 2022/2023 har gitt Landbruksdirektoratet (Ldir) i oppdrag å utrede mekling som instrument for å løse konflikter i reindrifftsneringen, jf reindrifftsavtalens pkt. 2.18.1 gjengitt nedenfor:

Avtalepartene viser til at meklingsbestemmelsen i reindrifftsloven § 73 i liten grad er benyttet. Avtalepartene mener at det er viktig å legge til rette for at reindrifften skal kunne bruke mekling som et instrument, men at dette instrumentet må utvikles og forbedres for å kunne fungere etter sin hensikt. Dette prosjektet kan være et grunnlag for å vurdere megling på lengre sikt, i forbindelse med gjennomgang av reindrifftsloven.

Med dette som utgangspunkt er avtalepartene enige om å gjennomføre en utredning som skal omfatte følgende tema:

- a. Gjennomgang og oppsummering av tidligere forslag og utredninger knyttet til mekling i reindrifften.*
- b. Kartlegging av eksisterende institusjoner og aktører som har oppgaver knyttet til konflikthåndtering i reindrifften.*
- c. Vurdering av behovet for bruk av mekling i reindrifften, herunder når mekling etter reindrifftslovens § 73 skal gjennomføres og ikke.*
- d. Hvordan reindrifftsloven § 73 og gitte retningslinjer blir benyttet ved mekling i reindrifften.*
- e. Hvordan legge til rette for mekling som sikrer en effektiv og ryddig meklingsprosess som har tillit og legitimitet i reindrifften, og som samtidig ikke innebærer en for sterk rettsliggjøring eller at nødvendig fleksibilitet går tapt.*
- f. Hvordan legge til rette for meklere som både har faglig kompetanse om reindrifft og særlig kompetanse på mekling, herunder bruk av eksisterende institusjoner.*

Ldir har ønsket bistand fra undertegnede for å innhente erfaringer og synspunkter fra reindrifftsneringen gjennom utvalgte distriktsledere, samt forvaltningen og institusjoner som er/har vært involvert i mekling/konflikthåndtering innen reindrifften. Oppdraget gjennomføres

i form av å supportere Ldir,s arbeidsgruppe i prosessen , samt utarbeide en rapport som besvarer punkt c) og e) i mandatet, samt gi en anbefaling som besvarer punkt e) og f) i mandatet.

2. Metode

I samarbeid med arbeidsgruppa fra Landbruksdirektoratet (Ldir), gjennomførte vi et miniseminar med forberedte innlegg fra representanter fra Landbruks- og matdepartementet (LMD), Landbruksdirektoratet (Ldir), Statsforvaltere fra Trøndelag og Troms/Finnmark (SF), Reinpolitiet (RP), Jordskifteretten i Finnmark (JSR), Konfliktrådet i Finnmark (KR) , Østre og Indre Finnmark tingrett (ØINFI) samt kollega og medforfatter til Soabahallan rapporten (Henriksen & Hydle, 2018), Ida M. Hydle. I invitasjonen til miniseminaret ble deltakerne oppfordret til å formidle egne og andres meklingserfaringer. Samtlige foredragsholdere hadde powerpointpresentasjoner som er tilsendt meg og brukt som datagrunnlag i tillegg til egne notater fra seminaret. Begge representantene for SF kom inn på to meklinger (se kap. 4.1 og 4.2) som jeg har vært involvert i og som sammen med to andre meklingserfaringer, danner grunnlaget for anbefalingene i rapporten. Jeg har i etterkant av seminaret snakket både med SF saksbehandleren og en representant for utbygger for å bli oppdatert på progresjon og status til meklingen omtalt i kap. 4.1. Den andre representanten for SF orienterte også om meklingsprosessen som ble gjennomført i 2020 -2022, se kap. 4.2. Denne prosessen har jeg også godt kjennskap til da jeg var engasjert som mekler i den saken. Også Ida Hydle kom inn i saken som medmekler, men siden det ikke ble igangsatt en aktiv meklingsprosess, fikk Hydle en rolle som diskusjonspartner for mekler. Som meklere har vi møtt oppdragsgiver og konfliktpartene flere ganger både fysisk og pr. telefon. Både Hydle og undertegnende har hver for seg ført referater fra møtene som senere er samskrevet til felles referater. Som mekler har jeg fått tilsendt mye skriftlig materiale og bilder fra partene og oppdragsgiver som også danner grunnlaget for min fremstilling av saken. Det kan reises et kritisk spørsmål om verdien av å formidle en prosess som jeg selv har vært engasjert i. Det har derfor vært viktig å ha Hydle som en kritisk diskusjonspartner underveis i meklingsprosessen, men også som bidragsyter i vår reindriftsrelaterede forskning.

På miniseminaret møtte også ni representanter for reinbeitedistrikter; Øst Finnmark (2) - Vest Finnmark (Østre sone (1), Midtre sone (1), Vestre sone (1) - Troms (1) og Trøndelag (1). Deres forberedte innlegg den første dagen ble gjennomført muntlig. Innleggene og

oppfølgende spørsmål og merknader fra deltakerne ble nedskrevet som notater. Dag to var viet en sirkelsamtale mellom representantene fra reindriften, de tre fra Ldir arbeidsgruppe og Ida Hydle og undertegnede som tilretteleggere for sirkelsamtalen. Deltakerne i sirkelsamtalen aksepterte at jeg gjorde opptak av samtalene som er transkribert og brukt som empiri. I etterkant av seminaret har jeg også hatt en oppfølgende samtale med den ene deltakeren fra Øst Finnmark om vedkommendes erfaringer og synspunkter som en intern årsmøtevalgt mekler i distriktet. Det ble tatt notater under de oppfølgende telefonsamtalene.

Henriksen og Hydles arbeide med soabahallan prosjektet, frembrakte forholdsvis få reindriftsrelaterte meklingserfaringer. I forbindelse med at Hydle og undertegnede arbeider med å omskrive soabahallan rapporten (Henriksen & Hydle, 2018) til en bok om samisk kommunikasjon og konflikthåndtering, har jeg derfor gjennomgått det omfattende empirimateriale med transkriberinger og referater fra soabahallan prosjektet på nytt med tanke på å bruke noe av empirien i denne rapporten. I soabahallanrapporten gjorde vi en analyse av 29 reindriftsrelaterte rettsaker. Tre av de 29 sakene ble grundigere analysert. Dette tekstmaterialet er kritisk lest og gjennomgått på nytt ved bruk av diskursanalyse (Neumann, 2002/2021). Diskursanalyse er opptatt av hvordan språket konstruerer kunnskap og hvordan vi gjennom nylesing og etterrefleksjon kan bidra til ny forståelse. I sak 1 deltok vi som observatører under tingrettsaken der dommeren initierte en rettsmekling mellom partene. Vi snakket med begge partene både før og etter meklingsforsøket. I den andre saken hadde vi samtaler med en mekler fra konfliktrådet med godt kjennskap til saken. Jeg har også snakket med partene i disse to sakene og blitt oppdatert om dagens status. Hovedinntrykket er at dommene ikke har gitt noen avklaringer og redusert konfliktnivået. I den ene saken synes det ikke å ha skjedd noen endringer/avklaringer av tvisteområdet til tross for dommen. Området brukes fremdeles av begge parter og bidrar til frustrasjoner hos parten som fikk medhold i tingretten. I den andre saken fastholder partene sine fortellinger og forståelse som synes svært forskjellig. Konfliktnivået synes å ha eskalert og møter mellom representanter for partene oppleves noen ganger som ubehagelige. Den ene parten bruker mye ressurser og krefter på å planlegge og gjennomføre byggingen av gjerdet som parten har fått klarsignal til. Samtidig bruker den andre parten mye krefter for å forhindre byggingen av gjerdet. Vedtak blir anket og bidrar til forsinkelser som den andre part oppfatter som sabotasje og som også bidrar til å øke konfliktnivået. Jeg har også snakket med en partsrepresentant i den såkalte Jovsset Ante Sara saken. Saken har nå funnet en løsning ved at Sara fikk tillatelse til å flytte sine overtallige rein i forhold til den rettskraftige dommen, til ledig plass i nabodistriktet og

ommerke/klipse reinene i moras merke. Det opplyses at planen er å avvikle reindriften i tidligere distrikt og etablere seg i nabolanddistriktet. Saken fikk svært mye mediaomtale og jeg har på nytt gjennomgått en del av disse klippene.

Tusen takk til bidragsytere som har delt av sine erfaringer.

Nå det gjelder det forskningsetiske, søkte jeg den 8.8.2022 Norsk senter for forskningsdata AS (NSD) om godkjenning for gjennomføringen av prosjektet; Mekling i reindriften. NSD har i sak nr. 381352, godkjent prosjektgjennomføringen.

3. Litt reinmeklingshistorikk

Reindriftsloven av 2007 åpnet opp for økt selvstyre til reindriften. Denne dreiningen har gitt en del utfordringer for konfliktløsning, slik det uttrykkes i selvstyreutvalgets rapport (Landbruksdirektoratet, 2016 s.34):

«Endringene i reindriftsloven som ble vedtatt i 2007 innebar en stor endring for reindriften. Privatrettslige forhold ble lagt til næringen og forvaltningen skulle ikke befatte seg med saker reindriftsutøvere imellom. Forvaltningen fikk ansvar for det offentligrettslige. Dette var på mange måter en speilvendning av ansvarsforholdene innen reindriften sammenliknet med 1978-loven. I reindriftsloven materialiserer dette seg ved at distriktsstyret får ansvar for å utarbeide bruksreglene i distriktet ... det er først når arbeidet med bruksreglene ikke fører frem at forvaltningen har ansvar for å føre arbeidet videre.»

2007 loven fikk også en egen meklingsparagraf §73 der det også het at departementet ville fastsette nærmere regler om gjennomføring av mekling. Jordskifteutvalget (LMD, 2016) utarbeidet et forslag til slike regler og retningslinjene ble endelig vedtatt i februar 2020. Selvstyreutvalget reiste spørsmålet om manglende regler/retningslinjer har være en medvirkende årsak til at meklingsbestemmelsen i temmelig beskjeden grad har vært brukt?

Selvstyreutvalget lanserte også en 4 trinns modell for mekling:

1. Distriktsstyret forsøker å finne løsning
2. Lokal konfliktløsning i regi av næringen
3. Mekling etter § 73 i reindriftsloven
4. Domstolene

I soabahallanrapporten (Henriksen & Hydle, 2018, s. 144) stilte vi oss litt skeptiske til modellen og skrev bl.a:

«Vi har vist ved hjelp av vårt feltarbeid hvordan ingen av disse trinnene fungerer tilfredstillende idag. Distriktsstyrene fungerer ytterst ulikt, og rettssakene vi viser til, er dokumentasjon på at distriktsstyret pr. idag ikke er rustet til å finne løsninger på konflikter på et tidlig tidspunkt. 2) Vi viser at det er både usikkerhet og uenighet om hvem og hva som skal representere næringen i overordnede konfliktspørsmål: NRL? Reindrifststyret? Sametinget? 3) Våre data viser at § 73 må fylles med et innhold som partene kan enes om, hvis den skal kunne bidra i konfliktløsning. Vi har vist at det ikke bare gjelder § 73, men deler av reindrifstloven som må revideres for at § 73 skal få noen betydning. 4) Hvis det fjerde trinnet, domstolen, skal bidra til fred og konflikthåndtering i reindriften, så må domstolen rustes opp. Da må også 2. og 3. ledd i domstolen, lagmannsrettene og Høyesterett, skoles i både de nasjonale og internasjonale grunnlagene for samisk reindrift i Norge».

Jeg kommer tilbake med en omtale av en meklingsmodell der distriktet oppnevner et eget meklerkorps som rykker ut ved behov for intern meklings, se kap. 4.3.

I forprosjektet til soabahallanprosjektet, kom det frem at konfliktrådene har få saker fra samiske områder generelt og reindriften spesielt. Også modellen med familieråd som ligner litt på stormøte som konfliktrådene bruker, har møtt på mye motbør i de samiske områdene. Stormøte og familieråd går i korthet ut på at en tilrettelegger for å samle de som føler et eierskap til et problem eller en konflikt for at de selv skal komme til en løsning. I forprosjektet kom det frem at heller ikke politiet eller domstolen initierer så ofte til meklings. Og hvis det skjer, synes det vanskelig å nå frem til partene. Jeg har selv erfart i en sivil sak at dommeren ved Indre Finnmark tingrett måtte to ganger oppfordre partene til å ta en prat sammen med sikte på å finne frem til et kompromiss.

I vår soabahallanrapport (Henriksen & Hydle, 2018) oppsummerer vi at reindriftsrelaterte rettssaker ofte blir langvarige og kjøres både i tingrett og lagmannsrett, gjerne også med anke til Høyesterett. Konfliktene kan dermed bli mer sementerte, langvarige og ikke minst svært ressurskrevende. Omkostningene for tapende part kan bli svært høye. Men ikke bare for tapende part. Reineiere forteller at det er svært belastende både fysisk og ikke minst psykisk å stå i en konflikt. En fortalte oss at hun mistet nattesøvnen og tilskrev hennes hodepine og kroppslige smerter til den gang konflikter og rettssaker truet deres eksistens som

reindrifftsutøvere. Vi ser også at i flere saker utvikler konfliktene seg til straffesaker der enkeltpersoner tar i bruk ikke-aksepterte samhandlingsformer som trusler og vold. Manglende muligheter for å møtes for å bli enige eller bli enige om hvordan man skal være uenig, bidrar til redusert tillit mellom myndigheter og reindrifftsneringen. Konflikter i reindrifften kommer ofte i media og bidrar til misforståelser og dårlig omdømme for reindrifften, myndigheter og det samiske minoritetssamfunnet. Konflikter og negative medieoppslag er også svært belastende og ressurskrevende for enkeltmedlemmer, siidaer og reindrifften spesielt, men også for hele det samiske samfunnet.

3.1 Reindrifftslovutvalgets forslag til meklingsparagraf

Det bør derfor være i alles interesse at reindrifften får et meklingsystem som et interessant førstelinjeopplegg. Det bør være et system med «gulrøtter» som innbyr til mekling tidligst mulig og som forbygger at konfliktene tas inn i rettsalen. Det er derfor prisverdig av Sametinget at de har brukt mye ressurser til å nedsette et eget reindrifftslovutvalg. Jeg skal i denne sammenheng ta for meg utvalgets forslag om mekling.

Reindrifftslovutvalget ser en rekke utfordringer med dagens meklingsordning og foreslår endringer, blant annet med bakgrunn i reindrifftens tradisjonelle mekling. Reindrifftsloven § 73 om mekling er plassert i kapittelet om myndighetsorganer. Reindrifftslovutvalget foreslår denne meklingsbestemmelsen i kapittelet om reindrifftens organisering, fordi meklingsorganet skal være en del av organiseringen slik den har vært etter tradisjonell reindrifft. Etter samisk reindrifft har det vært skikk å løse problemene innad i siidaen. Utvalget begrunner forslaget om at mekling skal være en del av reindrifftens organisering bl.a ved å vise til soabahallanrapporten (Henriksen & Hydle, 2018). «I rapporten vurderes den samiske måten å mekle på, der blant annet kommunikasjonsformen både språklig og kulturelt og nøytralitet var viktig. Det påpekes at den samiske kommunikasjonsformen har andre tilnæringsmåter til konflikter enn hva man har i det øvrige samfunnet. Dermed må de som skal mekle i konfliktsaker i reindrifften ha kunnskap om kommunikasjonsformene og kunne etablere andre uformelle møtearenaer i meklingen.»

Reindrifftslovutvalget viser også til rapporten; Jordskifterettens kompetanse knyttet til interne forhold i reindrifften (LMD, 2016) som et sentralt bidrag i arbeidet med å vedta et reglement for mekling etter §73. Reindrifftslovutvalget viser også til rapporten; Jordskifterettens

kompetanse knyttet til interne forhold i reindriften (LMD, 2016) som et sentralt bidrag i arbeidet med å vedta et reglement for mekling etter §73. Reglene burde etter arbeidsgruppens syn utformes slik at «de på den ene siden gir en fleksibel utenrettslig ramme for meklingen, samtidig som de gir grunnlag for en viss formell forankring av meklingen, beskrivelse av prosedyrer mv. slik at meklingen blir gjennomført så rasjonelt som mulig, og med et forpliktende resultat for partene dersom mekling fører fram.» Arbeidsgruppen mente også at mekling fortsatt kunne ligge hos fylkesmannen (nå statsforvalteren). Dessuten foreslo arbeidsgruppen at det var viktig at mekleren hadde faglig kompetanse i reindrift og kompetanse i mekling. Mekleren kunne oppnevnes av jordskifterettens utvalg for fagkyndige meddommere. Arbeidsgruppen foreslo videre å fjerne ordet «to» i bestemmelsens første ledd for å fjerne tvil om det kunne mekles mellom flere enn to parter.

Reindriftslovutvalgets forslag til ny meklingsparagraf lyder slik:

§ 53. Mekling, skal lyde:

Mekling skal være forsøkt før en sak reises for reindriftsdomstolen. I særlige tilfeller kan det unntas fra meklingskravet. Det regionale reindriftsstyret kan etter ønske fra en leder av siidaandel, fra en siida eller fra et distrikt bestemme at det skal mekles mellom to parter som ikke klarer å samarbeide om løsning av en konflikt. Partene som er i konflikt med hverandre oppnevner hver en person til å gjennomføre meklingen og komme fram til løsning for konflikten. Meklerne kan velges fra reindriftsmeddommerutvalget, jf. § 77. Disse personene velger i fellesskap en ytterligere person som leder, og sammen danner de meklingsorganet. Lederen innkaller til møte med rimelig varsel, og alle parter har plikt til å møte. Staten dekker kostnadene til meklere som velges fra reindriftsmeddommerutvalget. Partene kan be reindriftsdomstolen om å fastsette regler for meklingen. Hvis partene kommer til enighet, skal meklingsresultatet komme til uttrykk i en avtale som partene underskriver. I tilfeller hvor det er naturlig med tinglysning, bør det tinglyses. Hvis partene ikke kommer til enighet, kan saken bringes inn for reindriftsdomstolen

Reindriftslovutvalget begrunner forslaget slik:

I første ledd første punktum foreslår Reindriftslovutvalget mekling som et vilkår før saken kan reises for reindriftsdomstolen. Partene bør også i reindriftssaker forsøke å løse tvisten før domstolene involveres. Å oppnå enighet forutsetter at meklingsorganet har tillit fra reindriften. Det innebærer at meklingsorganet har forståelse og kompetanse om samisk kultur, reindrift og

den samiske kommunikasjonsformen. Det bemerkes at loven skal legge til rette for en bærekraftig reindrift med basis i samisk kultur, tradisjon og sedvane, jf. § 1 første ledd første punktum. For å kunne løse en sak eller konflikt er det avgjørende at meklingsorganet har kompetanse innenfor reindriftsfaget. I den samiske reindriften er samisk fagspråket, hvilket innebærer fagterminologi som vanskelig kan oversettes til norsk. Når det er tale om kunnskap i samisk kultur, kommunikasjonsform og reindriftsfaget er de samiske språkene også en stor del av kunnskapsgrunnlaget som meklingsorganet må inneha. Dessuten må meklerorganet ha kunnskap om og erfaring fra mekling. Forslagets første ledd annet punktum innebærer unntak fra meklingsplikten i særlige tilfeller. Særlige tilfeller kan eksempelvis være der partene ikke har klart å løse konflikten over lengre tid og konfliktnivået har bygd seg opp deretter. I annet ledd foreslår utvalget å overføre statsforvalterens myndighet til det regionale reindriftsstyret. Utvalget har i utredningen foreslått å erstatte statsforvalteren med det regionale reindriftsstyret, se utredningens kapittel 9.4. Statsforvalteren er statens representant 254 i regionene, og partenes behov for objektivitet vil da svekkes slik at tilliten til organet dermed heller ikke er fullt til stede. Utvalget foreslår også å stryke at myndighetsorganet av «eget tiltak» kan bestemme at det skal mekles mellom to parter. En slik regel vil være i strid med reindriften selvbestemmelse, jf. forslagets § 2 tredje ledd. Det er tilstrekkelig at siidaandsleder, siida og distrikt kan kreve det. Gjeldende § 73 annet ledd første punktum foreslås opphevet. Det fremkommer der at statsforvalteren eller reindriftsstyret utpeker en person som antas å ha tillit hos begge parter som mekler. Reindriftslovutvalget foreslår i et nytt tredje ledd første punktum at hver part i konflikten oppnevner en person til å gjennomføre meklingen. Disse personene velger i fellesskap en ytterligere person som leder, og sammen danner de meklingsorganet. Valg av en ytterligere person er begrunnet i for å sikre at meklingsorganet ikke alene skal kunne bli stående med to partstilnyttede meklere. Lederen må ha tillit hos samtlige parter og således ikke være forbundet med noen av partene på en slik måte at det kan settes spørsmål ved vedkommendes habilitet. Partene kan komme fram til at de oppnevner en person fra hver siida eller andre personer (ikke fra reindriftsdomstolens meddommerutvalg), men da vil ikke staten dekke kostnadene til meklere, se forslagets fjerde ledd. I tredje ledd annet punktum foreslår utvalget at meklerne kan velges fra reindriftsmeddommerutvalget. Meklere valgt fra reindriftsmeddommerutvalget vil være med på å sikre nødvendig kunnskap fra reindrift, mekling og rettslig arbeid, samt at kostnadene dekkes, jf. forslagets fjerde ledd. Forslaget om at partene selv skal kunne utpeke meklerne, fører til større tillit til meklingsorganet. Partene kan blant annet selv vurdere om mekleren har tilstrekkelig kompetanse innenfor reindriftsfaget. Partenes oppnevnte personer oppnevner igjen en ytterligere person som leder for meklingsorganet, jf. tredje ledd tredje punktum. I tredje ledd fjerde

punktum foreslås det å videreføre gjeldende § 73 annet ledd annet punktum. I forslaget fjerde ledd foreslår utvalget at staten skal dekke kostnadene til meklere som velges fra reindriftsmeddommerutvalget. Siktemålet er at meklingsordningen etter annet ledd skal bli mer anvendt, og at økonomiske forhold ikke skal være til hinder for bruken av meklingsordningen. Siden utvalget foreslår i første ledd at meklingen skal være obligatorisk 255 før saken bringes inn for reindriftsdomstolen, samt ønsket om at færre saker bringes inn for domstolene, er det hensiktsmessig at staten dekker slike kostnader. Gjeldende § 73 tredje ledd om at nærmere regler om gjennomføring av mekling fastsettes av departementet, foreslås opphevet. Som nevnt ovenfor skal partene ha økt kontroll over meklingen, også når det gjelder regler for gjennomføring av mekling. Dette er helt avgjørende for å ha tillit til meklingsorganet. I stedet foreslår utvalget i nytt femte ledd at partene kan be reindriftsdomstolen om å fastsette regler for meklingen. Etter ordet «kan» er dette valgfritt for partene. Det følger av forslaget sjettede ledd første punktum at partenes enighet i mekling skal komme til uttrykk i en avtale som partene underskriver. Avtalen blir rettslig bindende ved partenes underskrivelse. Dersom det er naturlig å tinglyse avtalen, bør det tinglyses. I forslaget sjettede ledd tredje punktum fremgår det at dersom partene ikke kommer til enighet i meklingen, skal saken kunne bringes videre til reindriftsdomstolen. En konklusjon om at en ikke kommer til enighet bør også dokumenteres, slik at en får en klar avslutning på meklingen.

3.2 Mine merknader til meklingsforslaget

Det ligger i utgip. utenfor mitt mandat å kommentere reindriftslovutvalgets forslag, men jeg vil likevel komme med noen merknader til det som angår mekling. Min rapport bygger på gjeldende meklingsparagrafen i reindriftslov samt retningslinjer for mekling vedtatt av LMD i februar 2020. Som tidligere nevnt, er det få erfaringer med igangsatt reindriftsmekling også etter at reglementet kom på plass. Rent evalueringsmetodisk burde man ha et større erfaringsgrunnlag å bygge på før man sier ja eller nei til det nye meklingsforslaget. Jeg har ikke satt meg grundig inn i den omfattende lovutredningen fra lovutvalget. Men jeg vil likevel komme med noen merknader når det gjelder meklingsdelen i lovforslaget.

Utvalget foreslår at det er *det regionale reindriftsstyret* etter ønske fra en leder av siidaandel, fra en siida eller fra et distrikt bestemme at det skal mekles mellom to parter som ikke klarer å samarbeide om løsning av en konflikt. Det vil si at ansvaret flyttes fra SF til reindriftsstyret. Et økt «eierskap» til reindriftenes egne organer, vil kunne gi økt oppmerksomhet og økt bruk av meklingsinstituttet. Det ble påpekt at en av erfaringene fra det distriktinterne forsøket med

eget meklerteam, var at siden teamet var årsmøteoppnevnt, fikk meklingen større legitimitet. I soabahallan rapporten (Henriksen & Hydle, 2018) argumenterte vi også for at meklingsansvaret ble flyttet fra SF. Et av hovedargumentene var at SF av reineierne, ofte ble oppfattet som part i konflikten, slik det også fremgår i meklingscase 4.2. 4.2. Dermed bør ikke SF også være oppdragsgiver for meklingen. Lovutvalget foreslår at partene i en konflikt velger hver sin mekler og at disse to meklerne så velger en tredje mekler som leder for meklerteamet. Jeg stiller spørsmål om hvorfor partene skal oppnevne hver sin representant som så velger en leder for meklerteamet. Kan dette innby til uenighet og forsinkelser i oppnevningsprosessen? Mekling bør igangsettes snarest etter at partene har gått med på mekling. Meklerne bør ha tillit og jeg tenker at det å opparbeide tillit til 3 meklere og ikke bare en, vil bli utfordrende og også tidskrevende. Utvalget foreslår at staten dekker utgiftene dersom meklerne velges fra meddommerutvalget til jordskifteretten eller reindriftsdomstolen som utvalget foreslår benevnt når saker hvor reindriftsutøver er part og som behandles etter jordskiftelovens bestemmelser §§ 3-8,3-8, 4-1,4-2,4-3 og 4-, samt bestemmelsene i reindriftslovens kapittel 10. Ved at staten dekker utgiftene når meklere hentes fra meddommerutvalget, vil sannsynligvis mesteparten av meklerne velges fra meddommerutvalget.

Jeg er imidlertid betenkt over forslaget om at meklere velges blant meddommere. For det første er meddommersystemet et svar på målet om å dømmes av likemenn. Mekling er noe annet som bør gjøres av noen andre enn meddommere. Ved å ha et meklerteam på minst 3 personer, frykter jeg at størrelsen og asymmetrien mellom meklerteamet og partsrepresentantene vil kunne hemme meklingen. Jeg har flere ganger påpekt motstanden i samiske områder til stormøter og rådslag der flere deltar. Jeg stiller spørsmålet om hvorvidt det samiske språket dualisform bidra til at samer synes å foretrekke en parvis kommunikasjon. Med mange meklere tilstede kan maktforhold mellom meklere og partsrepresentantene oppfattes som asymmetrisk og dermed hemme meklingen. Jeg skriver *minst* 3 da lovutvalget snakker om *to* parter. Hva dersom konflikten har flere enn to parter? Da vil meklerteamet kunne bli enda større. Det heter videre at mekling skal være prøvd ut før saken fremmes for reindriftsdomstolen. Det vil kunne bety at de tre meddommere som velges som meklere, vil være inhabile dersom meklingen ikke lykkes og saken senere fremmes for reindriftsdomstolen. Da må det oppnevnes nye meddommere fra det samme utvalget. En slik praksis vil kunne «vanne ut» både meddommersystemet og meklingen.

Jeg mener at det heller bør opprettes et eget meklerkorps adskilt fra reindriftsdomstolen. Disse bør få et tilbud om mekleropplæring. Konfliktrådet har en velfungerende mekleropplæring som går over syv dager og som også innebærer at deltakerne er observatør i forsamtaler og meklingsmøter for de blir godkjent. Alle norske borgere over 18 år og med plettfri vandel kan bli mekler. Det kreves ingen utdanning, men personlige egenskaper som å takle mellommenneskelige problemer, evne til å være upartisk og ha tillit verdsettes¹. Som det fremgår av meklingscasene i denne rapporten, er det ofte en lang og komplisert historie bak en mekling. Det fordrer meklingskompetanse. På miniseminaret fortalte en av deltakerne at hun/han i tre år hadde fungert som intern mekler for distriktet. Hun/han mente at vedkommende også hadde god nytte av å tolke/forstå «kroppsspråk» fra lagidretten. Det må legges til at vedkommende er utdannet og arbeider i helsevesenet og har dermed også kommunikasjons- og relasjonskompetanse derifra.

I soabahallan rapporten (Henriksen & Hydle, 2018) har vi gjort grundige drøftinger og avveininger i forhold til spørsmålet om hvorvidt det er meklingskompetanse eller reindriftskompetanse som skal øverst. I rapporten landet vi på meklingskompetanse og begrunnet dette bla. ut fra bekymrede innspill fra reineiere om inhabilitet, mangel på tillit og et lite reindriftsmiljø med tette bånd. I meklingserfaringene etter rapporten, erfarte jeg at den ene parten «utfordret» min reindriftskompetanse og at bekreftelsen om slik kompetanse kanskje bidro til økt legitimitet for meklingen. Jeg erfarte underveis at det av enkelte periodevis ble stilt spørsmål også ved min nordsamiske tilhørighet, men at reindriftstilhørighet og reindriftskompetanse kanskje kompenserte for dette. Det er mange mennesker som har mer passiv reindriftstilhørighet og som kanskje kunne innfri ønskene om reindriftskompetanse, samtidig som de ville være motiverte for konflikthåndtering.

Reindriftslovutvalget foreslår at partene er pliktige til å møte til mekling. Jeg støtter et slikt forslag, selv om mekling i regi av konfliktrådene er frivillig og tvang i utgangspunktet ikke er gunstig for å få til varige endringer. I den ene meklingen som omtales her, ble meklingen avvirket ved at partene unnlot å møte opp. Det gjaldt både meklingen i regi av konfliktrådet, men også det senere forsøket etter § 73. Mekleren uttalte da at det å utsette eller la være å møte, er en måte å beholde «kontrollen på» eller å unngå å ta stilling til vanskelige/tabulagte saker. Da er det kanskje enklere å skyve ting «under teppet»? (Henriksen, 2013). Jeg støtter derfor formuleringen om pliktig oppmøte og kanskje også forpliktelse med hensyn til

¹ <https://konfliktraadet.no/mekler-i-konfliktradet/>

deltakelse. Reindriftslovutvalget påpeker at mekling skal være prøvd før saken kan fremmes for reindriftsdomstolen.

Om manglende erfaring med iverksettelse av mekling, skyldes ugunstige formuleringer i 73 § og reglementet, manglende tillit til at meklingen administreres av SF, mangel på informasjon om meklingsmulighetene eller at reindriften ikke selv er tilstrekkelig obs eller gir tilstrekkelig prioritet til mekling, er vanskelig å svare på. I soabahallanrapporten (Henriksen & Hydle, 2018) påpekte vi reineiernes misnøye med at henvendelser til reindriftsmyndighetene blir møtt med svaret om at reindriften har selvstyre og at henvendelsen er av privatrettslig karakter. Hvis et slikt svar ikke følges opp med informasjon om interne og eksterne meklingsmuligheter, er det sannsynlig at saken havner på et advokatbord. Det at partene engasjerer advokater bidrar til enda mer underkommunikasjon av meklingsmulighetene. Når jeg stiller spørsmål om hvorvidt reindriften ikke gir tilstrekkelig prioritet til mekling, bygger jeg på egne meklingserfaringer og empiri fra miniseminaret. I meklingsforsøket som varte i over 2 år, var det periodevis få henvendelser fra partene, mens i andre perioder kunne det være mange henvendelser. Reineierne prioriterer den daglige reindriften og da vil konflikter og konflikthåndtering lett bli skjøvet i bakgrunnen. De individuelle arvostallan (vurdering) verdiene om iešbirget (klare seg selv) er i fokus og de mer kollektive verdiene om birgehallas (klare seg med andre), gulahallas (høre med andre) og soabadallas (interne prosesser for å unngå at konfliktene krever ekstern mekler) med de andre i siidaen eller i distriktet, kommer i bakgrunnen. Og når slike relasjonelle forhold som kan forebygge konflikter, heller ikke nevnes i bruksreglene, blir mekling lett i "glemmeboka".

Avslutningsvis støtter jeg lovutvalgets påpekning av at mekling skal være prøvd ut før sak kan fremmes for reindriftsdomstolen. Men en slik obligatorisk mekling må være av et visst minimum mht. omfang og kvalitet. I dag er det et krav at alle foreldre med felles barn under 16 år må møte til mekling i forbindelse med samlivsbrudd og separasjon. Men denne meklingen er kun en time og dermed blir den obligatoriske meklingen gjerne et «must» som skal må gjennomføres for å gå videre med samlivsbruddet. Det er derfor viktig at en reinmekling blir reell og har en viss meklingsfaglig tyngde.

4. Noen meklingserfaringer

Når jeg her skal redegjøre for noen meklingserfaringer og påpeke aktuelle læringspunkter, er det viktig å få frem to forhold. En reineier forteller at det er svært viktig å kunne skille mellom *gilvu* (konkurransen) og *riidu* (konflikt). I reindriften har det alltid forekommet en viss *gilvu*. Om å ha flest rein, å ha de største eller fineste kalvene, eller ha rein med sjeldne farger og/eller mønstre. Internt er det alltid noe man kan trekke frem ved egen flokk og en slik konkurranse må ikke ses på som uenighet eller konflikt. Reineieren brukte metaforen om et kjøpesenter for å synliggjøre forholdet mellom den enkelte reneier og siidaen. Akkurat som butikkeierne på et kjøpesenter konkurrerer om å selge sine varer, er det også en viss konkurranse mellom reneierne om å bygge opp sin flokk. Flere av reneierne på miniseminaret sa seg enig i skillet mellom *gilvu* og *riidu*. Men flere påpekte også en negativ utvikling der *gilvu* bidro til uenighet og konflikter ved at enkelte konkurrerte om å komme seg først til gode beitearealer. Noen sendte søknad til distriktsstyret om fravik/dispensasjon fra beitebruksreglene, men det forekom også ikke autorisert beiting.

Og dermed er vi over på det andre forholdet som det er viktig å nevne i denne innledningen. Reindriften i Norge er organisert og drives ulikt fra sted til sted. Oskal og Sara (2001) skriver at en reindriftsiida er enkelt sagt en sammenslutning av husholdsenheter som samarbeider om gjeting og tilsyn av flokk. Det er mange typer siidaenheter. Sommersiidaer, vintersiidaer, nabosiidaer, fjerne siidaer, små siidaer, store siidaer eller andre kategorier siidaer. I en siidadannelse ligger det i seg selv ikke noen bestemmelse om varigheten av denne. Enhver er fri til å skille ut sine rein ved nærmeste praktiske anledning. Gjennom året skjer da også omgrupperinger, antallet siidaer veksler fra årstid til årstid. Det er også betydelige variasjoner i utformingen av rollen som siidaleder eller isit. Det er på ingen måter en klart avtegnede lederposisjon. Forhold som posisjon i slektsgruppe, kunnskaper, kvalifikasjoner og reintall avgjør hvem denne personen er, men disse følger igjen av siidaens historie og utvikling. Oskal og Sara (2001, s. 279) forklarer at dette henger sammen med at de fleste avgjørelser i siidaen skjer enten på grunnlag av konsensus eller det som Robert Paine kaller for «discretionary authority», dvs. avgjørelser som hvert enkelt medlem av siidaen må ta på stedet ut fra eget skjønn fordi det ikke er tid og anledning til å konferere med andre. Ofte må et medlem også fungere som representant for sin siida, og blir da av andre tiltalt som siida *olmmoš* eller *isit/eamit olmmoš*, dvs. eier som forventes å kunne foreta beslutninger på vegne av siidaen.

Et distrikt som deltok på miniseminaret, består av ni sommersiidaer. Distriktet som er omtalt under 4.2 består av to siidaer. Et stort distrikt kan ha avsatt større ressurser til å drifte distriktet, mens en annet siida/distrikt har færre ressurser avsatt til drift og samarbeidstiltak. De fleste siidaer/distrikter praktiserer individmerking, dvs. kalver merkes etter simlas merke. I en siida praktiseres prosentmerking. Det vil si at reineierne fordeler kalvene ut fra en forhåndsavtalt prosentfordeling. Tamreinlagene har et tilsvarende fellesskapsmodell der reinene merkes på andelslag og ikke individuelt. Graden av fellesskap vil også variere. I en siida eller distrikt har de alt av gjerdeanlegg felles, mens i et annet distrikt har siida-andelshaverne alle sine egne gjerdeanlegg. De fleste distriktene/sonene har vedtatt distriktsplan og bruksregler, mens noen få ikke har klart å lande dette.

Men tilbake til metaforen om siidaen som et kjøpesenter. Et kjøpesenter har en leder og ansatte som er betalt for å gjøre felles koordinering, kampanjer, salg, langåpent o.l. som alle butikkeierne samarbeider om å få gjennomført. Det varierer imidlertid hvor mye ressurser og prioritet distriktene bruker til slike trivsels- og fellesskapsiltak. Tida søkes brukt til nødvendig jobb med den daglige reindriften. I tillegg kommer det mange eksterne henvendelser og søknader om «samfunnsutviklende» aktiviteter som reindriften selv oppfatter som trusler mot driften. Dersom man har kapasitet, må slike mer langsiktige oppgaver og høringer gis prioritet. Dermed blir det mindre tid til intern tillitsbevarende og konfliktforebyggende virksomhet. Det store distriktet har et eget årsmøteoppnevnt meklerkorps nevnt i sine bruksregler. Ved et direkte spørsmål om bruksreglene også nevnte sosiale trivselstiltak som forebygging av interne konflikter, var svaret nei. Men reindriften i f.eks. Vest Finnmark er organisert slik at siidaer ofte har felles vinterbeiter, men deler seg opp i ulike grupperinger når det gjelder vår, sommer og høstbeiter. Dermed oppnås ikke nødvendig kontinuitet og rom for å iverksette nødvendige felles «kjøpesenter - aktiviteter». Reindriftmyndighetene kunne hatt en slik koordinatørolle slik lappefogdene kunne sies å ha (Henriksen & Hydle, 2018). Men fra 2007-loven, har staten innført selvstyre som betyr at staten viser til at slike henvendelser er av privatrettslig karakter og at distriktene må selv finne løsninger på slike spørsmål.

4.1 Intern uenighet om kompensasjon ved utbygging

Vinteren 2017 fikk jeg en forespørsel fra reindriftsavdelingen ved et Fylkesmannsembete (FM) (nå: Statsforvalter, SF) om jeg kunne mekle i en intern reindriftskonflikt. Etter flere

møter både med SF og gjeldene regionale KR kontor, ble det enighet om at KR skulle gjennomføre en frivillig mekling etter konfliktrådsloven. Formelle forhold knyttet til meklingskompetanse og ansettelse, gjorde at vi som forskere ikke kunne mekle på vegne av KR. KR hadde den gang en godkjent samisk mekler med god reindriftskompetanse.

Vi som forskere har fulgt denne saken. Den interne konflikten dreide seg om hvem som skulle anses som forhandlingsparter i forhandlinger om økonomisk kompensasjon ved en utbygging innenfor reinbeitedistriktet. Distriktet har også merket økt beitepress pga. manglende avklaring mht til grenseoverskridende reindrift. Dette har vanskeliggjort beitefordelingen og har eskalert motsetningene internt i distriktet. En gruppering påberoper seg eksklusiv rett til utbyggingsområdet og dermed rett til å forhandle og få kompensasjonen. Flertallet ved distriktsstyret bestrider dette. I distriktet var det også uenighet om hvorvidt FM kunne igangsette mekling siden dette er å anse som privatrettslig anliggende mellom rettighetshaverne i distriktet. FM viste til at de i tidligere saker har avvist grupperingen (siidaen) som eksklusiv rettighetshaver til bestemte områder i distriktet og flere ganger påvist at FM ikke har mandat til å avgjøre en rettighetsavklaring, men at dette etter RDL fra 2007 er en privatrettslig sak som eventuelt måtte avklares i rettsapparatet.

Utbygger tok da et initiativ til et møte med LMD og KMD og angjeldende FM som fikk i oppdrag å gjennomføre en mekling i saken. FM ble i 2011 kontaktet av grupperingen som ønsket myndighetens anerkjennelse av grupperingen som en egen siida. FM forsøkte å opprette en dialog mellom distriktsleder og leder i den nyetablerte siidaen uten å lykkes. Begge parter engasjerer seg og fremmer krav og motkrav til reindriftsmyndighetene om anerkjennelse versus avvisning av siidaens rettigheter. Reindriftsmyndighetene gjør flere vedtak som påklages og oppheves. I et vedtak i reindriftsstyret i mars 2014 avviser reindriftsstyret et krav fra siidaen om at distriktet skal endre bruksreglene slik at siida-inndelingen blir innarbeidet i bruksreglene. Distriktet på sin side mente at siidaen ikke har brukt tvisteområdet alene og i tilstrekkelig lang tid til å opparbeide særrettigheter til området. Også utbygger er av den oppfatning at det er distriktet som er deres forhandlingspart.

Sommeren 2015 ber siidaens advokat om at det igangsettes mekling etter RDL § 73 for å sikre et effektivt mindretallsvern. FM uttaler at de har forståelse for situasjonen i distriktet, men sier at FM verken har kompetanse eller mulighet til å foreta mekling på grunn av sakens kompleksitet. FM foreslår heller å etablere en styresammensetning slik at alle grupperinger ivaretas. Alternativt at konflikten kan søkes løst ved bruk av KR, forliksråd eller domstolen. Mindretallet klager på FM vedtak om ikke å igangsette mekling og de påstartede

forhandlingene mellom utbygger og distriktet stanses. FM opprettholder beslutningen om ikke å iverksette mekling og viser bla til at FM er tilbakeholden med å igangsette mekling så lenge de bebudete reglene for gjennomføring av §73 mekling ikke er på plass. Siidaen klager og spør om riktigheten av at FM påberoper seg å være en tilskuer uten å ta i bruk § 73? De viser til at reindrift krever at utøverne samarbeider og at konfliktløsning gjennom rettsapparatet ikke er velegnet for mennesker som ofte er i nær slekt og som må leve tett på hverandre. Reindrifststyret avviser siidaens anke og begrunner avvisningen med at en beslutning fra FM om ikke å gjennomføre mekling, ikke et enkeltvedtak og kan derfor ikke påklages etter forvaltningsloven § 28. Også Landbruksdirektoratet viser til at ordlyden i lovens §73 er «kan» og ikke «skal». Høsten 2016 er det samtaler mellom utbygger og FM og det diskuteres bla ulike måter å fordele kompensasjonen ved utbyggingen.

Vi hadde en samtale med mekler om denne meklingen. Han avtalte første møte med hver enkelt part i konflikten, dvs. representanter for partene. KR mekler inviterte partene til meklingsmøter også rundt et bål samt opprettet også en meklingsberedskap ved at partene kunne ringe mekler. Mekler var innforstått med at partene forhandlet, de kom med mandat fra sine sider, og han forsto at de ikke hadde pratet med hverandre på lenge og ikke deltatt i hverandres møter. Den involverte meklerin med både samisk og reindrifsfaglig kompetanse oppsummerte meklingen slik. Men siden dette ikke er en personlig konflikt, men involverer flere personers rettigheter, er det mandatet som blir viktig. Det var en konflikt mellom reineiere pga. erstatning fra utbygger for et beiteområde som begge hevder bruksrett til, altså begge vil ha erstatningen. Sånt tar tid. Forslag må diskuteres og gå frem og tilbake mellom partene. Denne konflikten har vart i mange år. Fordi utbygger kom inn med ønske om utbygging av et beiteområde og et stort erstatningsbeløp, er alle initiativ til konfliktløsning borte. Partene kjenner hverandre, de har arvet konflikten fra forrige generasjon, og legitimiteten til å løse den ligger hos de eldre. Spørsmålet er hvilken rettsoppfatning de har. Og om de skulle bli enige, må de se bort fra ære og penger. Her står de for andre individers rettigheter. Det tar tid. De må gå tilbake med forslag, det må snus og vendes. Man må ha arenaer for diskusjon. Så når man ikke blir enige om saken, kan man bli enige om å være uenige. Mekler forteller at meklingen var frivillig, men at han i slutten av oktober 2017 meldte ifra til KR fra om at deres mekling ikke førte fram og at saken avsluttes.

Det er partenes konflikt og løsninger må komme fra dem. Meklerin deltar ikke i konflikten og foreslår heller ikke løsninger. Meklerin spør om at siden denne konflikten har vart lenge, har kanskje heller ikke begge partene noe å vinne på å bli enige?

SF saksbehandleren nevnte denne saken på miniseminalet og fortalte at konfliktrådet hadde vært inne i saken i 2017. Etter miniseminalet tok jeg kontakt både med SF og utbygger for å bli oppdatert på saken etter at KR avsluttet sin mekling. 13.11.2017 avholdes et statusmøte om saken mellom FM og utbygger der en utarbeidet en tiltaks- og fremdriftsplan for en mekling etter § 73. Det ble så gjennomført separate møter med hhv. flertallskonstellasjonen og mindretallparten. Bakgrunnen for disse separate møtene var om alle rettighetshaverne (siida-andelshavere) kunne enes om en felles ramme for meklingen etter § 73. Kjernepunktene i disse møtene var at alle siida-andelshaverne i distriktet likestilles internt, og at fremforhandlede løsninger må være bindende for alle siida-andelshavere i distriktet. Det andre punktet omhandlet at alle siida-andelshavere måtte respektere og etterleve en felles forhandlingsløsning. I denne saken strides partene om internrettslige forhold knyttet til hvilke siida-andelshavere som har rettigheter knyttet til suspensjonen av reindriften i X område. På møtene ble det derfor presisert at inngrepet nødvendigvis ville berøre hele distriktet da de reineiere, som må ut av suspenderte området, vil måtte finne plass til videre drift andre steder i distriktet.

I rammen for mekling var det også tatt med punkter som viste til at det kunne fremforhandles et sluttresultat for alle berørte i distriktet uten at internrettslige forhold var avklart. Dette vil gjelde f.eks. kompensasjoner knyttet til tap av beiteland, kostnader med nye driftsformer og anlegg. Disse kompensasjonene kunnet settes på konto frem til partene internt hadde funnet gode omforente løsninger. Resultatet fra de separate møtene ble en stadfesting at det fortsatt var skepsis innad i distriktet om rettighetsforhold og ressursfordeling, men det ble samtidig gitt uttrykt velvilje fra de ulike fraksjonene om å kunne drøfte en videre forhandlingsløsning med utbygger. FM innkalte partene til felles mekling i januar 2018. Resultatet fra dette meklingsmøtet var at partene trengte tid internt til å gi en endelig tilbakemelding. Kravet til denne tilbakemeldingen var at hver siida-andel måtte svare ja/nei til følgende to punkter: 1) I forhandlingsdelegasjonen må alle siida-andelshavere i distriktet likestilles internt, og fremforhandlede løsninger må være bindende for alle siida-andelshavere i distriktet. 2) Alle siida-andelshavere i distriktet må godkjenne og etterleve en felles forhandlingsløsning.

Siida-andelshaverne fikk også mulighet til å føye merknader/kommentarer til øvrige punkter i en meklingsprotokoll som skulle oversendes utbygger for videre forhandlinger. Endelig resultat; Siida-andelshaver NN svarte ja på begge punktene og var villig til å gå inn i videre forhandlinger med utbygger. De fem andre siida-andelshaverne sa seg positive til å møte utbygger, men ønsker at det er distriktsstyret som forhandler på vegne av reineierne. De fem

skriver at de ikke ta standpunkt eller gi forhåndstiltredelse til de punktene som er tatt opp i brevet fra FM og ber FM og utbygger ta kontakt med reinbeitedistriktet v/ styreleder.

Med bakgrunn i dette ser FM at det ikke er grunnlag for å komme frem til en omforent enighet mellom partene i distriktet om rammen for videreføring med utbygger. Her var forutsetningen at alle siida-andelshavere skulle utgjøre en felles forhandlingsdelegasjon. Alle rettighetshaverne skulle være likestilt internt, og være bundet av fremforhandlede løsninger, som skulle godkjennes og etterleves av alle siida-andelshaverne. I brevet fra utbygger av 09.03.2017 hvor de anmoder FM om å mekle ble det skrevet at «For samfunnssektoren er det ønskelig med et meklingsresultat som gir utbygger mulighet til å forhandle videre med én forhandlingsdelegasjon som har nødvendige fullmakter til å representere alle siida-andeler. Dette har vi ikke oppnådd. Med bakgrunn i svarene vi har mottatt fra partene vil flertallet av siida-andelshaverne at meklingen skal skje i henhold til rdl. §44 om distriktsstyrets oppgaver og myndighet. Dette ble gjort i forrige runde som endte med at alle siida-andelshavere ikke respekterte og etterlevde den ferdigforhandla avtalen. Tror det vil være vanskelig å få mindretallsparten til å slutte seg til en løsning som flertallet har skissert. Nå åpner også § 44 at det ikke er noen hinder for at en siida eller reinceier ivaretar sine egne særskilte interesser. Med et slikt utgangspunkt må forhandlinger kjøres parallelt mellom de 2 partene i distriktet».

Denne saken handler ikke bare om mekling, men dokumenterer også viktigheten av at distriktene også kan forhandle med aktuelle eksterne aktører. Mange av disse er representert ved egne advokater/ forhandlere og for å unngå interne misforståelser og konflikter, bør distriktene ha en viss grunnleggende kunnskap i forhandlingsteknikker og iversikt over aktuelle instanser/personer de kan henvende seg til dersom ønske om rådgivning.

Utbygger representerer sterke samfunnsinteresser som ønsker utbygging. Som riset bak speilet nevnte de ekspropriasjonsmuligheten både overfor partene og senere overfor FM i et møte i april 2018. En ekspropriasjon vil være en privatrettslig sak og dermed ikke en sak for SF. Jeg tok derfor i august 2022 kontakt med utbygger for å sjekke hvor saken står i dag. Utbygger kunne fortelle at det ikke er gjort noe med mer med saken. Saken er inntil videre lagt på vent og det er heller ikke tatt noe steg i forhold til mulig ekspropriasjon.

4.2 Mekling ved store interne konflikter og manglende tillit til SF

SF orienterte om denne saken på miniseminaret og oppsummerte på følgende måte:

- Et distrikt med tidligere konflikter knyttet til flytting av siida-andel fra Finnmark, strid om beiterettigheter og uenighet om overføring av siida-andel.
- Mekling ble igangsatt samtidig med igangsettelsen av offentlig kontrollert telling. Dette var lite heldig
- I løpet av meklingen ble fokuset fra den ene parten i konflikten vridd til (også) å omfatte misnøye med Statsforvalteren
- Meklingen ble lagt på is pga. pågående tvister i rettsapparatet (om eierskap til rein), og senere avsluttet (uten resultat)
- (Fortsatt) klart behov for å finne måter å løse de interne konfliktene på – uholdbar situasjon

For å forsøke å trekke læringspunkter fra de få meklingserfaringene som er gjort, ønsker jeg å gjøre en grundigere gjennomgang av sakene. Våren 2020 fikk jeg forespørsel fra SF om jeg kunne tenke meg å mekle i en intern konflikt i et distrikt. I forsamtaler ble det antydning at konflikten kunne ha tilknytning til tilflytting av to reindrifsfamilier til dette området på 1970 tallet. Tilflyttingsvedtaket ble påklaget av den lokaltilhørende gruppen, men departementet opprettholdt vedtaket. Både på 1980 tallet og 90 tallet forsøkte reindriftsforvaltningen gjennom flere prosesser å utarbeide forslag til fordeling av reinbeitene i området. Ingen av prosessene førte frem, delvis pga. at prosessene også ble knyttet til endringer både av distriktsgrensene og av områdegrensa. I 2000 initierte reindriftsmyndighetene et arbeid med inndeling av området i beitesoner. Områdestyret vedtok i 2003 et forslag om inndeling i beitesoner, men etter flere klager fra reieneierne i distriktet, bestemmer reindriftsstyret at det skal gjøres en avklaring av eventuelle særskilte rettigheter i området. Dette arbeidet førte ikke fram. En ny avklaringsrunde ble iverksatt tre år senere og det ble utarbeidet en rapport som ble sendt reindriftsstyret. Reindriftsstyret viste imidlertid til selvstyreelementet i reindriftsloven av 2007 og at myndighetenes hjemmel til å inndele i beitesoner, var blitt erstattet med at distriktet selv skulle utarbeide beitebruksregler.

I 2009 igangsetter distriktet med veiledning fra FM arbeidet med bruksreglene. Året etter blir FM informert om at distriktet ikke greier å gjennomføre arbeidet med bruksreglene og arbeidet overtas av FM. Et utkast til bruksregler diskuteres med siida-andelshaverne og sendes på høring. Områdestyret tiltrer reindriftsagronomens forslag til bruksregler samme høst. Flere i distriktet påklager vedtaket, men områdestyret og reindriftsstyret fastholder vedtaket om godkjenning. Reindriftsstyret fastsetter også et øvre reintall for distriktet. Uten at

reindriftsforvaltningen var kjent med og innkalt til jordskifterettens behandling, setter jordskifteretten, etter krav fra to av siida-andelshaverne, beitebruksreglene til side, jfr reindriftslovens § 59,4.ledd.² Distriktet har pr i dag ikke godkjente beitebruksregler.

Det er også flere ganger forsøkt å få til en distriktsplan, men heller ikke dette arbeidet har ført fram. Alle forsøk på å bli enige om en oversikt over aktuell beitebruk, har endt opp med diskusjoner om rettigheter til arealene. Den interne konflikten har eskalert etter 2016 da en av siida-andelshaverne overdro sin siida-andel til en reineier fra et annet distrikt. Distriktsstyret hadde ingen innvendinger mot innflyttingen da, men styreflertallet har i dag koblet inn advokat og krever at reindriftsmyndighetenes akseptvedtak oppheves. I 2016 – 2018 avholdt FM flere møter med siida-andelshaverne og det ble antydning at de nå så muligheter til å komme fram til et omforent forslag til distriktsplan. Men arbeidet stoppet opp i 2019. Mangel på godkjent distriktsplan har medført at distriktet ikke har mottatt distriktstilskudd de siste årene.

Ut fra et slikt bakteppe sa jeg ja til å være mekler. Jeg skrev et to siders langt introduksjonsbrev om meg selv som ble sendt alle siida-andelshaverne sammen med SF informasjonsbrev om meklingen. En siida-andelshaver ønsket skriftlig meg og meklingen velkommen, mens en telefonrunde til de andre siida-andelshaverne avstedkom litt blandete reaksjoner. Sakens økende kompleksitet, gjorde at jeg foreslo at Ida Hydle oppnevnes som medmekler for at jeg som mekler kan ha oversikt og en til å diskutere meklingen med. SF oppnevnte medmekler uten at oppdragsgiver i tilstrekkelig grad tok partene med i beslutningen. Flere ganger i ettertid har majoritetspart kritisert dette og en gang uttalt at de følte at SF kastet på dem en mekler til.

Flertallspart har også argumentert mot mekling da en pågående straffesak om om-merking ikke er avklart. Alle de fem andelshaverne anmeldte tilflytter for om-merking. Det ble politietterforskning og merkekjennere ble koblet inn. Anmeldelsen ble henlagt da man konkluderte med at dette var et utslag av merkestil eller det man kaller for grove merker. Det skal legges til at begge partene har påpekt at en rein var ommerket, men minoritetspart påstår at dette er gjort av den annen part for å kaste mistanke mot ham.

² I TINFI-2015-22981 kjennelse av 20.07.2015 stadfestes jordskifterettens eksklusive kompetanse når det gjelder beitebruksregler. Saken gjaldt et krav om at et beitebruksvedtak om tildeling av et område til en siida skulle kjennes ugyldig, men dette ble avvist av retten.

Kritikken mot SF forsterket seg kraftig etter at det høsten 2020 kom et pålegg om offentlig kontrollert reintelling i distriktet. Alle siida-andelene pålegges å fremstille sin reinflokk til offentlig kontrollert telling i tidsrommet 27. oktober - 31. november 2020. SF skriver at en offentlig kontrollert telling vil kunne være et nyttig verktøy for å få oversikt over rein i reinbeitedistriktet og sikre velordnet reindrift i distriktet. Opprinnelig kom ønsket om reintelling fra den tilflyttede siida-andelshaver. Det avtales et planleggingsmøte og en befarings av gjerdeanleggene og SF informerer om at begge meklerne også vil være tilstede på møtet.

Vi var til stede i første omgang som observatører på planleggingsmøtet av reintelling. Flertallet, dvs. fire av siida-andelshaverne var imot reintelling og det ble uttrykt mye frustrasjon over vedtaket. Det ble også reist faglige motsigelser til at tellingene måtte være avsluttet før jul. Det ble også reist spørsmål om tellingen også skulle omfatte de «tvilsomme» reinmerkene og hva som eventuelt skulle skje med disse? Distriktet lanserte forslaget om at egne merkekyndige burde være tilstede for å avklare de tvilsomme merkene. Men motsigelsene og forslagene ble avvist av SF og vi observerte at både siidamedlemmer og representanter for SF tok i bruk krenkende og avvisende kommunikasjon (Rosenberg, Nonviolent Communication/2018). Vi fikk senere også kjennskap til at konfrontasjoner og krenkende kommunikasjon også forekom ved gjennomføring av telling senere på høsten. Hendelsen ble i lokalavisa den 20.12.2020 omtalt under headingen; Reineiere skulle telle dyr; Endte med slåsskamp og politiutrykning. SF kunne senere avkrefte at hendelsen ikke var så dramatisk som avisoverskriften antydte.

Etter planmøtet avtalte vi et meklingsmøte med majoritetspart. Men dette møtet måtte avbrytes da en repr. for minoritetsparten kom inn og nektet å forlate møtet. I stedet for ble det gjennomført et nytt meklingsmøte med majoritetspart etter gjerdebefaringene dagen etter. Jeg hadde også samtaler med minoritetspart i løpet av gjerdebefaringskjøringen dagen etter.

Majoritetspart og minoritetspart har ulike oppfatninger av hendelser og det foreligger beskyldninger og anmeldelser om at den tilflyttede reineieren skal ha om-merket flere hundre rein i sitt eget merke. De mener at problemene begynte da denne siida-andelshaver kom inn. Han blir beskyldt for å manipulere og fare med løgn. Flertallet viser til at den tilflyttede reineieren overlot sitt ordinære reinmerke til et av barna som fortsatte med reindrift etter at faren flyttet. Faren overtok selv et reinmerke som visstnok to av de andres merker skal være enkelt å om-merke til dette nye merket. De andre har ikke lenger tillit til ham og krever at han må ut av distriktet. På spørsmål om hvorfor tidligere siida-andelshaver overførte konsesjonen

til denne reineieren, ble det svart at tidligere reineier har to barn som visstnok ikke ønsket å overta. Og at tidligere reineier ønsker å opprettholde og spre tidligere tiders konflikter. I en sammenheng ble det nevnt at tilflyttingen på 70-tallet også bidro til intern støy og konflikter. En av reineierne trakk også frem utfordringen med umerkede kalver. Vedkommende fortalte om en sammenblanding med nabosiida-andelshaver der han hadde mange simler, men fikk ikke med seg en eneste umerka kalv. Ved sammenblandinger får hver reineier med seg sine simler, men det er ikke enighet om fordeling av de umerkede kalvene.

Minoritetspart på sin side beskyldte distriktet for manglende organisering og at det ikke avholdes møter. Han mente at leder ikke fungerer og viser til at distriktet ikke har godkjent distriktsplan og bruksregler. Og det selv om distriktet av denne grunn har gått glipp av driftstilskott fra det offentlige. Og at siidaen har ubetalte regninger og at eksterne kompensasjonsmidler ikke er fordelt rettferdig. Han har ønsket telling siden tilflytting i 2016, men mener at flertallet er imot telling, muligens fordi reintallet er over det vedtatte?

Ved spørsmål om hvorfor distriktet ikke har mer samarbeid, svarer en at fjellene er for små til å samarbeide og dermed merker de hver for seg.

Ut fra disse innspillene fra partene, bestemte vi som meklere for å innta en passiv rolle. Partene fikk beskjed om at de når som helst kunne ta kontakt med mekler, men at vi ikke igangsatte en aktiv mekling. Vi lanserte et forslag om at alle distriktene i området får tilbud om et kurs om og i selvstyre. Et slikt kurs kan være en anledning til å få partene i denne konflikten til å etablere en dialog. Vi sjekket opp mulige bidragsytere for et selvstyrekurs, men ideen ble ikke fulgt opp. I oktober- november 2020 fikk jeg svært mange telefoner og dokumenter fra daværende distriktsleder. Deretter er det få henvendelser til mekler vinteren 2021. Høsten 2021 rettes noen henvendelser til mekler, bla om at leder har trukket seg og at nestleder er konstituert som ny leder. Jeg ber om et møte med oppdragsgiver for å drøfte om hvorvidt jeg fremdeles skal ha en meklingsberedskap eller om meklingen skal avsluttes? Oppdragsgiver er av den oppfatning at meklingen skal avsluttes og i januar 2022 sender jeg et utkast til sluttprotokoll til partene og oppdragsgiver. Minoritetspart og SF undertegner, men minoritetspart understreker at han ønsker at vi som er kjent med saken, bør reengasjeres som meklere når partene er modne for nye mekling. Og viser til at varslet rettsak skal gjennomføres høsten 2022 og etter dette kan meklingen gjenopptas.

Distriktet ved nyvalgt leder ber om at punktet i sluttprotokollen om å makulere alle tilsendte dokumenter, strykes. Leder orienterer meg om at de i forbindelse med den varslede rettsaken

hadde fått tilbud om rettsmekling, men har takket nei med henvisning til at de har en pågående mekling i gang. Selv om jeg får aksept fra oppdragsgiver for å oppbevare dokumentene forsvarlig i tilfelle ny mekling, sender SF ut en melding til parter og mekler om at meklingen er avsluttet sommeren 2022.

I løpet av 1,5 -2 år forholdt jeg som mekler til tre ledere. Disse lederne har alle ulike måter å arbeide på og ulik grad av ønsker/vilje til å dele informasjon og dokumenter med mekler. Dette kan komplisere meklingen. Men turnover skjedde også hos SF. Som mekler forholdt jeg meg til tre ulike reindriftsdirektører foruten at en saksbehandler/ distriktets kontaktperson sluttet i løpet av meklingsperioden.

4.3 Årsmøteoppnevnt meklerteam

På miniseminalet fortalte en av reineierne om deres erfaringer med et intern meklingsteam oppnevnt av årsmøtet. I deres distrikt som består av flere sommersiidaer, valgte årsmøtet tre reineiere fra ulike siidaer, som et intern meklingsteam for hele distriktet. Teamet fordeler seg imellom om hvem som passer best til å delta i enkeltsaker. Meklerteamet får dekket utgifter og får betalt for meklingen. Dersom Statsforvalter tar initiativ, rykker den interne mekler ut sammen med en fra Reinpolitiet og da dekker SF utgiftene. I Henriksen og Hydles arbeid med soabahallanprosjektet var det flere som fortalte om at de ikke likte eller at de følte seg litt provosert i møter med uniformerte betjenter fra reinpolitiet. På direktespørsmål om han som mekler opplevde dette som ubehagelig, svarer han nei. Reineierne i distriktet vet at han er årsmøtevalgt internmekler og at det av og til er nødvendig at de som interne meklere jobber sammen med reinpolitiet. Han oppfatter seg heller ikke som en kulturell oversetter (cultural broker) eller tolk og veiviser for reinpolitiet. Jeg har ikke snakket med representanter for reinpolitiet om deres erfaringer med en slik form for samjobbing. Men på miniseminalet sa lederen av reinpolitiet at det som fungerer best for å forebygge konflikter, er distriktenes bruksplaner, mekling internt i distriktene samt dialog og nært samarbeid med Reindriftsforvaltningen. Det som synes mest utfordrende er saker der det påstås inhabilitet og saker der ulovligheter har foregått så lenge at det er blitt en ny praksis. Også saker der frykt er styrende vanskeliggjør konflikthåndteringen samt saker der det er dårlig kommunikasjon mellom distriktene.

Også distriktet selv kan initiere en mekling og da dekker distriktet utgiftene. På seminaret trakk vedkommende frem viktigheten av kunne kommunisere og forstå kroppspråket.

Han/hun fortalte om at han/hun som intern mekler hadde nytte av egne erfaringer med å uttrykke og tolke kroppspråk fra lagidrett. I en telefonsamtale etter miniseminaret forteller den interne mekleren at ordningen har vært utprøvd i tre år og at de har vært involvert i seks-syv meklinger. De fleste av konfliktene dreier seg om uenighet om beiteområder/beitetider. Han/hun fortalte at avogtil gikk det bra og ting ordnet seg ganske raskt. Men enkelte ganger tok det mye tid og at de ikke alltid fant frem til en løsning. Det er en fordel at de interne meklerne kjenner til distriktet. På spørsmål om erfaringene så langt og om eventuell ubehag ved rollen, svarer han/hun at det er viktig at de er årsmøteoppnevnt og at ordningen eventuelt er nevnt i bruksplanen, slik at meklerne derfor utøver sine rolle på vegne av hele distriktet. Han/hun har bare positive ting å si om ordningen som han/hun mener bidrar til å forebygge konflikter. Han/hun anbefaler andre distrikter å prøve ut en slik intern førstelinjemekling. Etter min vurdering, kan intern mekling fungere i store distrikter/soner. Mesteparten av distriktene er imidlertid små. Jeg frykter at tette relasjoner og mulige interne konstellasjoner/allianser vil vanskeliggjøre eller umuliggjøre distriktsintern mekling. I soabahallanrapporten fremkommer det at mange reineiere var opptatte av at meklere må være nøytrale og ikke inhabile. Tillit er viktig for meklingen. Og som det fremkommer i sak 4.2; når den eksterne mekleren har oppnådd en viss tillit, ønsker begge partene at vedkommende fortsetter meklingen.

Selvstyreutvalget (Landbruksdirektoratet, 2016) var opptatt av den uendelige samtalen (Oskal & Sara, 2001; Sara, 1992; Sara, 2013). Reindrift er 24/7 og reineiere kan sitte i mange timer med å studere og kommentere flokken, enkeltdyr, beitene, været eller eksterne forhold som truer reindriften. Ytre fiende kan gjøre indre sterk. Men mine erfaringer er at reineiere ikke tar opp intern uenighet/konflikter i slike samtaler. Birgehallan (holde fred med hverandre) verdiene er såpass viktige at man heller lar være å ta opp ubehagelig tematikk. Dette gjelder ikke bare i reindriften, men tabuisering og det å skyve ting under teppet synes ganske vanlig i samisk kommunikasjon (Henriksen & Hydle, under publ.). Å ta opp ting som er konfliktfylte, krever særlige kunnskaper (Dale, 2006). Derfor bør meklere ikke representere en part, men tilstrebe nøytralitet og ha meklingskompetanse.

4.4 Mekling ved strid om ledighet/arv av siidaandel

I soabahallanrapporten (Henriksen & Hydle, 2018) forteller en mekler ved konfliktrådet om en reindriftsrelatert mekling. De var tre brødre i reindriften og faren var over 80 år. Ingen

husket hvordan konflikten hadde startet, men den hadde vart i mange år. Konflikten dreide seg om at faren ikke kan dele siida-andelen til alle tre, men må gi til den ene av sønnene. En av dem skulle arve siida-andelen, mens en skulle jobbe for den andre. De to andre ble forbannet på faren og broren som skulle arve siida-andelen. Han som arvet konsesjonen, hadde vært utsatt for en ulykke og har trøbbel med å gå. Vedkommende beskyldte broren for å stå bak. Men dette ble tilbakevist og broren påsto at det motsatte hadde skjedd.

Saken havnet i konfliktrådet og en kvinnelig mekler igangsatte mekling. Hun jobbet alene med saken. Hun ringte faren og sønnene flere ganger, og var også flere ganger der de bodde. Ofte var de på fjellet. Men hun gav seg ikke. Hun møtte faren tre ganger. På spørsmål om andre familiemedlemmer var involvert, svarte hun nei. Hun tror at de i den saken fikk en avtale fordi det var så mange formøter. Og at de møttes ansikt til ansikt. Hun gav seg ikke. Det ble noen uker med telefoner. Hun fikk faren til å innkalle sønnene sine og fikk faren til å ta ansvar. Fikk dem til meklingsbordet. Hun var ufravikelig til stede, forsiktig - men til stede. Men mekleren trakk også frem at faren ønsket å ha kontakt og bli kjent med barna til sønnene, dvs. med barnebarna. For faren var det en skam å skulle oppsøke konfliktrådet, men mekleren tror at han godtok meklingen også fordi hun hadde utenlandsk bakgrunn og slik sett oppfattet som nøytral. Også lederen for konfliktrådskontoret mente at meklers utenlandske bakgrunn bidro til løsningen. Og det at hun var kvinne og hadde en sterk personlighet. Saken handlet om menn på fjellet og hun som outsider jobba systematisk over lang tid med å finne ut hvem som burde involveres. Mekler skjønnte at bak disse fire mennene, var det også flere andre som var involvert i konflikten. Hun har erfaringer fra et slikt slektskapssystem i sitt eget land. Konfliktrådslederen sier at som mekler må du ha stayer evne og at mekleren bør ha en leder eller veileder som støtter deg underveis. Som mekler trenger du en med erfaring til å diskutere meklingen og de valg man må ta underveis.

5.0 Noen læringspunkter

Disse meklingscasene dokumenterer hvor mange saksbehandlere og ulike vedtaksorganer og ankebehandlinger som ligger forut for en mulig oppstart av en meklingsprosess. Mange tiltak har vært prøvd. En mekling bør igangsettes så raskt som mulig. I soabahallanrapporten (Henriksen & Hydle, 2018) kritiserte vi politijuristen ved Finnmark politikammer for å vente for lenge med å sende meklingsaker til konfliktrådet. Dybdeanalysen viser hvor kompliserte og uoversiktlige reindriftskonflikter kan være. De kan være «arvet» og gå mange år tilbake i

tid. Utgangspunktet for konflikten kan være noe annet enn det som ligger i en begrunnelse for igangsetting av en meklingsprosess. Det er som oftest flere involverte enn de som er til stede direkte og dette kompliserer meklingen. Reindriftskonfliktene angår flere enn siida-andelshaveren, jfr. alle de som er navngitt som reineiere under en siida-andelshavers reinmelding. Og reindrift anses som svært viktig og resilient både for enkeltpersoner, familie og slekt og det samiske samfunn (Henriksen & Hydle, 2021). Gjennomgangen av rettsakene viser at mekling igangsettes alt for seint og at når partene engasjerer advokat, blir mekling underkommunisert og forsvinner ofte helt. Noen konflikter lar seg heller ikke løse utenrettslig. Men vi har også vist at en dom ikke nødvendigvis løser konflikten. Samiske samfunn er små og tette samfunn der parter fremdeles møtes eller bor i nærheten av hverandre. Da er det viktig at konfliktpartene er enige om hvordan de skal være uenige.

5.1 Reintall som konflikttema

I sak 4.1 fremkommer det at reindrifststyret vedtok et øvre reintall for distriktet. SF mente at reintall ikke var et problem og at distriktet hadde god slaktevekter. Det kom likevel frem et spørsmål om motstanden mot reintelling skyldes at enklete har for mange rein? Det har over lang tid være en prosess der reindrifststyret har fastsatt et øvre reintall for hvert distrikt. Mange innen reindriften har stilt seg negative til en slik øvre grense da manlende fleksibilitet fratår de muligheten til å tilpasse reindriften i forhold til naturens endringer. Det vises til det samiske ordtaket; ”Jahki ii leat jagi viellja» (Det ene året er ikke det andre årets bror, min oversettelse) (Henriksen & Hydle, 2018). Distriktene kan fremme et ønske om at Reindrifststyret vurderer det øvre reintallet på nytt, men i vurderingen vil det kreves dokumentasjon på at kriterier som slaktevekter o.l indikerer at det er plass til flere rein. De fleste distriktene har da også etterkommet reintallsreduksjonskravene, men et fåtall gjenstår. Her foregår det prosesser for å få reintallene innenfor vedtatte tall. En gjennomgang av rettsakene i soabahallanrapporten, dokumentererer at reintallfastsaettingene har bidratt til mange konflikter og rettsaker. Et av de mest omtalte sakene er Jovsset Ante Sara saken der en av reineierene dømmes til å redusere sin reinflokk med samme prosent som de øvrige siidaandelshaverne. Dette begrunnes med at distriktet ikke klarte å få til en intern enighet og reintallsreduksjon og da sier loven og forskriftene at alle må foreta en lik prosentvis reduksjon. Dette vil selvsagt være en hardere belastning for de med liten flokk enn for de med mange rein. Saken vakte stor oppsikt både nasjonalt og internasjonalt. Idag synes det å ha funnet en løsning ved at Sara slapp tvangsslakting da de ”overtallige” reinene, jfr.

dommen, ble overført til moras distrikt. Det opplyses at hele reinflokken og reindriften skal overføres til det nye distriktet.

I en annen sak om reintallsreduksjon, INFI sak 1215-12-04, viste tingretten til høyesterettsdommen (LH-2016-92975) i Jovsset Ante Sara saken der det het at det ikke er distriktet, men siidaen som selv skal lage en plan for reduksjon. En slik plan fordrer enighet, men Høyesterett har ikke tatt stilling til hvordan enstemmigheten skal komme til uttrykk. Saken gjaldt en reineier mot eget distrikt som hadde krevd at han halverte sitt reintall fra 1067 til 528.

Reduksjonsplanen som helhet for distriktet og de enkelte reineierne er en del av bruksreglene, vedtatt av distriktsstyret og områdestyret. I 2013 skrev reineieren et brev til styret der han bestred reduksjonsvedtaket og krevde prosentvis lik reduksjon blant alle siida-andelseierne. Distriktet avviste dette, og saksøker tok ut stevning. Retten kom til at distriktsstyrets vedtak ikke var et gyldig vedtak om øvre reintall pr. siida-andel. Ei heller mente retten at det var inngått en bindende avtale om reintallsreduksjon. Dommen gav derfor saksøker medhold i at det skal foretas en forholdsmessig reduksjon.

Konflikter om reintall utspiller seg også innenfor en siidandel. En siida-andelsleder krevde at hans søster og hennes to barn måtte redusere antallet rein. Søstera og hennes mann hadde, mot brorens ønske, flyttet inn i siidaen med 150 - 200 rein da deres far sto oppført som driftsenhetsinnehaver. I 1997 overtok sønnen frivillig driftsenheten og retten uttaler at søstera i flere år ble oppført i brorens reindriftsmelding og at han da var klar over søsterens reintall. På et tidspunkt oppsto det uenighet mellom saksøker og søster om utbetaling av rovvilterstatning. I 2001 ble det avsagt uteblivelsesdom i forliksrådet med bakgrunn i manglende utbetaling av rovvilterstatning. Saksøker ble der dømt til å betale kr 118.555,- til søstera. På reindriftsmeldingen for 2001/02 meldte han at han ønsket henne og familien hennes strøket på grunn av samarbeidsproblemer. Reindriftsforvaltningen innkalte partene til et meklingsmøte i 2003 med mål å finne en løsning på konflikten. Noe avtale ble ikke undertegnet og saken havnet i tingretten der siida-andelshaveren ikke fikk medhold i at søstera må redusere reintallet sitt. Saken ble anket og

lagmannsretten omgjorde dommen, der søstera og hennes to barn ble dømt til å redusere reintallet til 20 rein hver.

5.2 Beiteområder og beitetider som konfliktdrivende

I Stortingsmelding 32 om reindrift (*Reindrift - Lang tradisjon - unike muligheter*, 2016), skriver Landbruks og matdepartementet at det ikke bare er press fra andre samfunnsinteresser som skaper utfordringer for reindriften. Også internt er det i enkelte områder stor konkurranse om arealene. Særlig har den interne konkurransen vært fremtredende i områder hvor reintallet ikke har vært i samsvar med beitegrunnet, og i områder hvor rettighetsforholdene er uavklarte. Myndighetene har derfor vært svært opptatt av at distriktene får vedtatt distriktsplaner og beitebrugerregler som gir noenlunde rettferdige svar i fordelingen av beite. I case 4.2 ble beitebrugerreglene opphevet og konfliktene har vært såpass alvorlige, at selv ikke myndighetenes tilbakeholdelse av tilskott pga. manglende godkjente planer, har bidratt til å bringe partene sammen for å få utarbeidet beitebrugerregler. Også i case 4.1 handler konflikten om beite. Den ene parten mener at det er de som mister beite ved en utbygging som skal være hovedpart i forhandlingene med utbygger. Den andre part avviser dette og begrunner dette med at den andre ikke har opparbeidet seg en slik sedvane for tvisteområdet. Dessuten viser de til at selv om den andre parten er den som primært vil tape beite ved utbygging, vil også de andre bli indirekte berørt ved at tapte beiteområder vil måtte kompenseres og dette vil skape endringer for hele distriktet.

Oskal og Sara (2001, s. 266) skriver at for at en reindrifutøver skal lykkes, må reindrifutøveren i sitt arbeid gjøre kompromisser med reien. Dette innebærer videre at man må observere nøye og ha kunnskap om reinens natur, områdenes topografi, vær og klima, og de gjensidige forhold mellom alle disse faktorene. Målet er at reien finner beite samtidig som flokken holder seg som en sammenhengende, adskilt enhet. Men det er siidaen/distriktet som har beiterettighetene. Det kan derfor virke som et umulig dilemma, at mangel på beite som er kollektivets ansvar, «løses» ved å pålegge reintallsreduksjoner som i utgip. er reieneiers ansvar.

Svært mange av rettsakene i soabahallanrapporten (Henriksen & Hydle, 2018) handler om ulovlig beiting og manglende avklaring av beiterettigheter. I sak fire (Henriksen & Hydle, 2018, s. 40) omtales en konflikt fra slutten av 1960- tallet, og der det har vært prøvd ut mange ulike meklingsiltak. Stevning med krav om enerett til vinterbeite ble tatt ut i 2014. Saksøker

anførte at det var inngått en avtale i forbindelse med oppføring av et reinsperregjerde, og at dette senere ble stadfestet ved saksøkte siidas konkludente adferd (dvs. handling som får samme rettsvirkning som et muntlig eller skriftlig utsagn). I sin vurdering av dokument- og vitnebevis kom retten til at det ikke var sannsynlig at noen avtale var inngått. Saksøkte framsatte motkrav med krav om enerett for seg. Motkravet ble frafalt under hovedforhandling. Retten avsa frifinnelsesdom i hovedkravet. Ifølge dommen er det fastslått at X siida har beiterett i området, men overfor Y siida er det ikke snakk om en eksklusiv beiterett. Retten tok ikke stilling til omfanget av beiteretten i tvisteområdet for de to siidaene. Teknisk sett oppnådde derfor saksøker ingenting med søksmålet.

I en annen sak reist av et reinbeitedistrikt mot LMD (Henriksen & Hydle, 2018, s. 40) ble det reist krav om at vedtak om beitebruksregler, fastsatt av Fylkesmannen i Finnmark den 24. oktober 2014 skulle kjennes ugyldig når det gjelder tildeling av et område til siida X. Søksmålet om ugyldig forvaltningsvedtak av regler for beitebruk i reindrift ble avvist. Det ble lagt til grunn at reindriftsloven § 59 gir jordskifteretten eksklusiv kompetanse når det gjelder beitebruksregler.

Også rettsakene omtalt i soabahallan rapporten side 40 og i kap 5.4 (Henriksen & Hydle, 2018, s. 56 -62) dreier seg om nabodistrikter som tvistes om beitearealer. I den ene saken gikk et distrikt til søksmål mot staten, men det ble krevd at søksmålet også måtte innbefatte distriktet som bruker området i dag. Den andre saken omfattet en tvist om rett til et beiteareale mellom to distrikter i samme kommune. Ingen av saksøkerne fikk medhold om eksklusiv rett til tvisteområdene. Den ene saken ble anket til lagmannsrett og høyesterett. Den omfattende rettsrunden bidro til at tapende part måtte dekke svært høye rettskostnader. I den andre saken ble dommen fra tingretten stående.

På miniseminaret var det en unison oppfatning blant de tillitsvalgte reindriftsutøverne at det er mest uenighet og krangel om beiteområder og beitetider. Flere understreket at både intern og ekstern gilvu (konkurransene) beiter og beitetider, var konfliktdrivende. Mange steder er det blitt konkurranse om å komme seg først til friske og ubenyttede beiter. Enkelte siidaer søker SF om dispensasjon fra beitetidsbestemmelsene, for å flytte tidligere fra høstbeite til vinterbeite eller seinere ut av vinterbetene. Slike dispensasjoner fører til stor misnøye i næringen da dette hevdes å medføre at noen bruker naboens beiteområde og ikke sitt eget. Under beitekrisen vinteren 2020 måtte store mengder tilleggsfor fraktes med helikopter langt inn på vidda. Ved en ny krisevinter i 2022 tillot reindriftsmyndighetene at flokkene kunne flyttes nærmere vei slik at det skulle være lettere å tilleggsføre flokkene. Også denne

beslutningen vakte endel kritikk da disse flokkene i perioder måtte oppholde seg på ”annen manns” beite. Også reinpolitiet trakk frem beitekonfliktene som sin hovedarbeidsoppgave. Naboer beskylder hverandre for ulovlig beite. Eller at flytting skjer så langsomt at naboen omtaler dette som ulovlig beite. Ved påtale og anmeldelse, kan slike beskyldninger benektes eller forklares med at værforholdene bidro til dette.

5.3 Eksterne kompensasjonsmidler

I sak 4.1 var det snakk om en konflikt ved en mulig utbygging av et beiteområde og hvem som skulle anses som part for å forhandle om kompensasjonsmidler fra utbygger. Også i sak 4.2 nevnes uenighet om bruk og rettferdig fordeling av slike eksterne kompensasjonsmidler.

Forhandlinger og fordeling av eventuell kompensasjon for tapte beiteområder bidrar ofte til interne konflikter. En sak TINFI-2007-41493 - RG-2008-232, med dom av 23.10.2007 omhandlet spørsmålet om en siida var part i en avtale om erstatning for et større inngrep i et felles vår/høst- og sommerbeiteområde (sone) som siidaen tilhører og spørsmål om siidaen hadde krav på hele eller deler av erstatningen som ble utbetalt til sonen. Høsten 2003 ble det inngått avtale om erstatning for skader og ulemper forårsaket av inngrepet. Forut for avtaleinngåelsen var det en forhandlingsprosess, hvor det blant annet var et spørsmål om siidaen skulle være part. Saken ble behandlet på styremøte i sonen som mente at denne siidaen ikke kunne vært en part da vinterbeitene på nåværende tidspunkt ikke er fordelt til den enkelte distrikt og siida. I tillegg nevnes at området ligger midt i flytteleia og derfor blir mange distrikter og siidaer berørt. Reinbeiteinteressene må derfor foreløpig representeres av sonen. Eventuelle erstatninger til berørte distrikt og siidaer må derfor foretas av sonen, etter en fordelingsnøkkel utarbeidet av sonen i samråd med berørte distrikt og siidaer. Dette synet blir opprettholdt i et nytt sonevedtak i mai 2003. Dog sies det i et sonevedtak den 30. juli 2006 at en avtale med erstatningsansvarlig skal underskrives både av sonelederen og lederen av omtalte siida. I avtalen med varighet 10 år, samtykker reineierne i etablering av et steinbrudd i området og erstatningsutbetaling. Siidaen og sonen ble imidlertid ikke enige og ble saken brakt inn for forlikrådet som den 3. april 2006 besluttet å henvise saken til tingretten.

Reindriften møter mektige motparter med mye ressurser. En utbygger planlegger å bygge en vindmøllepark i en kommune i Finnmark (Vik et al., 2022). Nå har selskapet tilbudt innbyggerne i kommunen en strømpris på 10 øre pr kilowatt time i 30 år dersom kommunen

sier ja til utbygging. Direktøren for selskapet sier at de følger regjeringens retningslinjer om å gi noe tilbake til lokalbefolkningen. Kommunens ordfører mener at dette vil komme alle innbyggerne til gode. Naturvernforbundet i Finnmark kaller imidlertid tilbudet utidig og trist. “Man prøver tydeligvis å kjøpe folkeviljen. For å få gjennomslag for å bygge dette, er man avhengig av at kommunen og innbyggerne ønsker det her. Da synes jeg det her er et ufint forslag å komme med.” En av reineirne i distriktet sier tvert nei til tilbudet: “Om min generasjon takker ja til billig strøm fram til vi er pensjonister, gir vi fra oss våre beiteområder som min sønn og mine tantebarn skal leve av” (Vik et al., 2022).

Selskapet har tidligere tilbudt reinbeitedistriktet 122 mill kr. som de i følge utbygger hadde takket ja til³. Selskapet skriver i avtaleutkastet at på bakgrunn av drøftelser har partene blitt enige om kompensasjoner i henhold til denne avtale. Det har vært en lang prosess. Sammen har vi kommet frem til et kontraktsforslag, som forhandler i distriktet godtok og skulle legge frem for sitt styre, forteller prosjektlederen for utbygger.

Denne uttalelsen om aksept av millioner i kompensasjonsmidler, vekket mange negative reaksjoner både internt i distriktet og eksternt. Reineierne i distriktet er imidlertid uenige i at de hadde takket ja til tilbudet. De viser til at saken skulle legges frem for styret. I mediaoppslaget uttaler en reineier at advokaten for selskapet nå tatt kontakt med enkeltreineiere og tilbudt reineiere millionbeløp dersom de sier ja til utbygging. Prosjektleder for utbyggingen kan ikke svare på hvorfor de nå tar kontakt med enkeltreineiere og ikke med distriktet. For at distriktene skal være mest mulig rustet til å møte eksterne aktører, bør opplæringen om selvstyre også innbefatte kurs i forhandlingsteknikk.

I utbyggingssaker forekommer det også at utbygger engasjerer en lokal person som får i oppgave å skape lokal goodwill om prosjektet. En annen forklaring kan også være at utbygger mangler kunnskaper om samisk kommunikasjon (Henriksen & Hydle, under publ.). I boka fremstilles flere eksempler der en ikke same, har ment at den som tier samtykker og dermed trodd at de har fått aksept. I samisk kommunikasjon er imidlertid taushet ofte et uttrykk for uenighet eller at vedkommende trenger mer tid for å reflektere over svaret.

Reindriften settes også under sterk press om å si ja for ikke å forhindre samfunnsutviklingen og det grønne skiftet. Her vises til den såkalte Fosen dommen av 11.10.2021 der høyesterett

³ NRK Sapmi 5.9..2018; <https://www.nrk.no/sapmi/ble-tilbudt-122-millioner-kroner---sier-nei-1.14186933>

slo fast at konsesjonen som ble gitt er ugyldig i forhold til samenes rett til kulturutøvelse. Reineiere, Sametinget og miljøorganisasjoner har krevd riving av vindmøllene. Men hittil har ikke regjeringen ønsket å etterkomme et slik krav. Regjeringen har bestemt at det skal gjennomføres en ny langvarig prosess som etter reineiernes syn er en overprøving av høyesterettsdommen (Ballovra, 2021).

5.4 Ved ledighet og tilflytting

Tema for konfliktrådets mekling i saken om faren og de tre sønnene (se 4.4) var uenighet om hvem som skulle arve farens siida-andel. Også i sak 4.2 var dette med ledighet et stridstema. Tidlig på 1970 tallet manglet det reindriftsutøvere i området og det ble da tillatt at to familier nordfra flyttet distriktet og begynte med reindrift. Dette ble av SF som oppdragsgiver innledningsvis nevnt som et konfliktema i saken. Denne tilflyttingen var imidlertid lite fremme under meklingen. En annen «arvesak» var heller ikke nevnt direkte, men kanskje antydnet indirekte som et mulig «stridstema». En av siida-andelshaverne hadde tre sønner. To av disse deltok aktivt i den daglige reindriften, men hadde ikke siidandel. En tredje bror hadde drevet med reindrift i et annet distrikt, men hadde nå vendt tilbake og overtatt en ledig siidaandel. Vedkommende syntes ikke å være like aktive i reindriften som sine to brødre. Og i en situasjon der flere yngre venter på å få siida-andel, og når så en av siida-andelshaverne avvikler og overfører siida-andelen til en ekstern som i 2016 flytter til distriktet, er det grunn til å tro at uenighetene utvides. Reindriftslovens §15 stiller krav om at den som skal overta en siidaandel må ha drevet sammen med den som avgir siidaandelen i minst 3 år. Overdragelsen skal godkjennes av SF. Det er ikke et krav i dagens reindriftslov at siidaen eller distriktet skal gi et samtykke til en overtagelse, men forvaltningspraksis er vel i ferd med å bli at SF ber om en uttalelse fra siida/distrikt. Det ble ikke gitt noen plausible forklaringer på hvorfor de andre ikke fremmet innvendinger mot tilflyttingen i 2016. Til tross for at det under samtaler med meg ble sagt at vedkommende ikke hadde noe «godt rykte». I dag krever flertallet at flyttevedtaket omgjøres siden vedkommende ikke innfrir kravet om tre års lokal ansiennitet før tilflytting.

I de senere årene har det vært flere slike overføringer av siida-andeler som har ført til konflikter og rettsaker. I en sak fra Vest Finnmark ble en ledig siida-andel på en øy overført til en reineier i et annet distrikt. Flere protesterte mot tilflyttingen og saken verserte i flere år. I to saker fra Øst Finnmark, ble en siida-andel, til tross for protester fra de andre, overført til

en slektning som ikke har drevet med reindrift. Og ved en annen overføring, snakkes det om kjøp og salg av siida-andel og ikke overføring. Den mest omtalte overføringssaken er vel den såkalte Reindrømmen saken som NRK lagde en TV serie om⁴. Serien handlet om et ektepar fra indre Finnmark som startet opp reindrift på Kvaløya til stor motstand fra han som hadde drevet reindrift på øya. Vedkommende stevnet tilflytteren og mente at ekteparet ikke innfridde kravet om tre års lokal ansiennitet i området før tilflytting. Tilflytteren fikk imidlertid medhold i lagmannsretten. I meklingsamtaler med partene viste jeg til Reindrømmensaken og mulig rettspraksis knyttet til rettens aksept av tilflyttingen til tross for manglende lokal ansiennitet. LMD har kommet med en formell presisering i etterkant av denne saken om at den ikke skulle danne presidens, og at kravet om 3 års ansinitet skal overholdes strengt av SF og Reindriftsstyret, nettopp for å unngå en utglidning på dette punktet som følge av dommen.

Reindriften har hatt et sterkt fokus på overføring av konsesjon via arv. I slike tilfeller har også de øvrige siida-andelshavere kunne uttalt seg om overføringen. I de senere åra synes en slik involveringspraksis mindre synlig. I flere samtaler har det blitt påpekt at en reineier kan selv fritt overføre eller selge sin konsesjon til hvem det måtte være. Enkelte skeptikere til en slik liberalisering av konsesjonspraksisen, viser til en tilsvarende negativ utvikling med økende priser på kvotekjøp i fiskeriene og spør om hvorvidt reindriften kan komme i en tilsvarende situasjon?

Det bør være et krav om at siidaen/distriktet høres i spørsmål om hvem som skal få en ledig siidaandel og at et flertall aksepterer overføringen. For å unngå at siidaandeler blir en kjøp og salgsvare, bør reineiere med tilhørighet til distriktet gis fortrinn til å overta ledige siidaandeler.

I en av rettsakene handlet det om konflikt knyttet til tilflytting og reintall. I 1994 flyttet søster og hennes mann med 150-200 rein til driftsenheten. Siida-andelslederen aksepterte ikke denne innflyttingen og krevde senere at søsteren og hennes to barn måtte redusere sine reintall. Han hadde i flere år ført opp disse i sin reinmelding og kjente til deres reintall. Tingretten gav han ikke medhold om reduksjonskravet, men i dommen fra lagmannsretten ble saken omgjort og søstera og barna fikk mulighet til å beholde 20 rein.

⁴ <https://tv.nrk.no/serie/reindroemmen>

Også ved intern overføring gjennom arv, har det dukket opp potensielle konfliktskapende forhold. Ved avvikling i tidligere tider, ble gjerne mesteparten av flokken slaktet og driftsenheten overført til en arving. Men hva skjer dersom både konsesjon og flokk blir overført? Dette vil endre reintallene og dermed maktstrukturene mellom reineiere i en siida/et distrikt. En med færre rein kan få økt sin flokk og dermed styrket sin posisjon, jfr. dette med gilvu om flest rein. En slik endring kan bidra til økt intern uenighet. En endring som vil komme i tillegg til det som skjer når en eldre reineier pensjonerer seg. Enkelte pensjonister har uttalt at de føler seg til overs og savner den daglige informasjonen/samtalene om driften. Men ønske om fortsatt reindriftstilhørighet fra pensjonisten, kan også oppfattes av de aktive andre som kontroll og en slags «syvende far i huset» rolle. Det finnes ingen øvre aldersgrense i reindrifftsloven eller i tilskuddsregelverket. Og selv om ordningen med tidligpensjon over Reindrifftsavtalen bortfaller ved 67 år, er ikke ordningen tydeligvis tilstrekkelig lukrativt til at flertallet av de eldre reineiere pensjonerer seg etter ordningen. Derfor er det en del utøvere i godt voksen alder, også langt over 70 år, som har siidaandel. Mange, særlig unge uten siidaandel, er kritiske til at overføring ikke skjer på et tidligere tidspunkt.

Dilemmaet kan kanskje forklares ut fra en sterk reindriftstradisjon om «elders». Reindriften har alltid hatt en praksisorientering (Hoem, 1976) som har gitt eldre en sterk status. Men overgangen fra intensiv til ekstensiv reindrift, har gjort at det kreves nye kunnskaper for å lykkes med reindriften og dermed er «elders» dimensjonen blitt mindre verdsatt og mindre synlig (Bourdieu, 1993).

5.5 Umerkede kalver og uttak av nisterein

Under caset 4.2 mente en av de involverte at distriktet ikke har et godt nok system i forhold til å håndtere umerkede kalver. Vedkommende viste til et tilfelle med sammenblanding der de foretok skilling (čanadit, rátkit). Han hadde mange simler i flokken og disse ble skilt ut. Men han synes det var feil at han ikke fikk noen umerkede kalver. Denne problemstillingen er velkjent både ved ekstern sammenblanding, men også internt om hvordan merke og fordele umerkede kalver som oppdages i løpet av høsten/vinter. Reindrifftsloven stiller krav om at alle kalver skal merkes innen 31. oktober, jf § 33. Umerkede kalver med ukjent eier skal slaktes og pengene tilfalle distriktskassa.

Oskal og Sara (2001) viser til tradisjonelle måter fra indre Finnmark å håndtere dette på. Det aller meste av kalvene merkes den første sommeren og høsten etter at de er født. Hvis noen kalver fortsatt er umerket sent på høsten og værforholdene ikke tillater merking, påføres kalven hårmerke og merking skjer før hårskiftet neste vår. I løpet av året vil også tilfeller av feilmerking åpenbares, og i så fall gjøres det avtaler mellom de involverte om kompensasjon. Det vanlige er altså at eierforholdet til de umerkede og feilmerkede kalvene er klart og øyensynlig, men det forekommer årlig tilfeller der det ikke er mulig eller det kan by på vanskeligheter å fastslå hvilken simle et umerket dyr er avkom av. Reinen er for øyeblikket uten eier, og i slike situasjoner gjelder regler som alle reineiere må være innforstått med. Ofte skjer det i våre dager at umerkede kalver kommer bort fra moren i tilknytning til merking skillegjerdene. En uskreven regel internt i næringen er at kalven forblir umerket, fordi den kan gjenfinne moren sin når den slippes ut på beite. Det individuelle eierskapet til kalver følger som nevnt innledningsvis direkte av at en eier simlene som de er avkom av. I tilfeller der kalvens eller eldre dyrs mor er ukjent, utledes retten til å tilegne seg denne av tilhørighet til siida som er på eget område. I utgangspunktet stiller siidaens medlemmer med lik rett til dyret, og den som først fanger kalven med lasso, kan merke den som sin egen (Oskal & Sara, 2001, s. 282).

Også praksisen med internt uttak av nisterein må være transparent og kontrollerbart for siida-andelshaverne. Dette gjøres for eksempel ved at ørene følger skinnet og at skinnet kan kobles til slaktet. Oskal og Sara (2001) snakker om geahčadeapmi som en rett til innsyn og kontroll. Primært gjelder følgende fremgangsmåte ved leting etter bortkommet rein. A) Gjestene oppsøker først boplass eller leir. Utfra gjenkjennelse eller innledende avklaringer, henvender disse seg til isit olmmoš, eventuelt eamit olmmoš, som har ansvar for flokkoppsyn. B). Det stilles spørsmål om egen siidas rein. Er slik rein observert i den andres flokk? C) Det tilbys tillatelse til at gjestene kan gå inn i flokken for å gjøre seg kjent med hva som er eller ikke er av rein i flokken (geahčadeapmi.) Alternativt spør gjestene om en slik tillatelse. I de ulike siidaene vil en finne ulike grader av imøtekommenhet. En gjest kan ikke oppsøke og gå inn i en annen siidas flokk uten tillatelse fra siidaperson. En gjest har rett til ved selvsyn å kunne konstatere hvorvidt en har rein i flokken. Siidapersoner kan henvise til andre som er i posisjon til å gi en slik tillatelse, til en som har vuorru (ansvaret vakhold akkurat da eller påfølgende dag) eller i siste hånd til siida isit. Med utgangspunkt i det forannevnte vil det måtte gjøres avtaler for når det er praktisk mulig å gjennomføre geahčadeapmi. Avhengig av hva som kommer frem under geahčadeapmi, kan čanadeapmi (skilling som gjøres ved at rein bindes

fast) gjøres på stedet eller det må gjøres avtaler om skilling ved første praktiske anledning. Forannevnte er minstestandarder i rettigheter og forpliktelser i kontakten mellom siidaene, og unnlatelse av å overholde disse vil karakteriseres som brudd med sedvanerett. Rett til innsyn samtidig med eiers rett til kontroll av trafikken inn og ut av egen flokk er således aksiomatisk. Disse kan ikke ikke settes til side med henvisning til informasjonsutveksling. Dette er på linje med at rett til å skille ut egne rein (čanadit, rátkit) ikke kan begrenses med henvisning til tillatelse til eller hensiktsmessighet av at rein befinner seg i en bestemt siidaflokk.

Det å gi innsyn er uskrevne regler som respekteres og praktiseres i næringen. Men reindriftslovens § 29 omhandler innsynsrett og er et eksempel på at en uskreven regel er blitt en skreven regel. Innsyn og transparens bidrar til å forebygge både interne og eksterne konflikter.

5.6 Mekling

I retningslinjene for mekling fra 2020, deles meklingsprosessen inn i en forberedelsesfase, en igangsettelse og avslutning. Jeg ønsker å bruke denne faseoppdelingen i en diskusjon om mulige læringspunkter.

5.6.1 Rekruttering og oppnevning av meklere.

I § 73 mekling finnes det ikke noe register over aktuelle meklere, slik konfliktrådene har. I 4.2 ble mekler oppringt fra en ansatt ved et annet SF enn der konflikten var. Vedkommende ansatt hadde litt kjennskap til vårt meklingsprosjekt og soabahallanrapport og tok derfor kontakt. Slike tilfeldigheter bør unngås og det bør derfor opprettes et eget register over reinmeklere som SF har tilgang til. Jeg tenker at det er mange med samiskspråklig kompetanse og reindriftskompetanse som er oppført i siida-andelshavers reinmelding og som ikke er aktive i driften. Det er også verdder og andre som i mange år har vært tilknyttet en siida og deltatt for eksempel ved merking og slakting. Mange av disse vil ha kunnskap om reindrift og kanskje være motiverte for å bidra med konflikthåndtering i reindriften.

Reindriftslovutvalget foreslår at konfliktpartene selv oppnevner hver sin mekler. Dette i motsetning til dagens praksis både i konfliktrådsmekling og §73 mekling der det er hhv konfliktrådet og SF som oppnevner mekler(e). Etter meklererfaringene i kap 4. foreslår jeg at det oppnevnes en hovedmekler fra meklingsregisteret som har samiskspråklig og reindriftskompetanse. I tillegg oppnevnes en erfaren mekler som veileder eller samtalepartner

for hovedmekler. Reindriftskonflikter er kompliserte og det skjer stadige endringer underveis, både i forhold til skifte av distriktsleder og kontaktperson for oppdragsgiver. Det er derfor nødvendig å ha en samtalepartner slik erfaringene fra 4.2 og 4.4 viser. Jeg foreslår at meklerne i registeret gis tilbud om å gjennomføre konfliktrådets meklerutdanning som går over syv dager. Dette vil gi de meklerkompetanse som vil gi økt tillit til mekler. Konfliktrådet har gode erfaringer med denne utdanningen og reindriftsmyndighetene bør derfor kjøpe denne opplæringen hos konfliktrådet. Men samarbeidet mellom disse to statlige etatene kan styrkes ytterligere ved at konfliktrådene oppnevner veileder/samtalepartner til hovedmekler fra sitt mekleregister.

I prøveordningen med eget meklerteam i distriktet, var det årsmøtet som oppnevnte meklerne. Det ble også sagt at meklerteamet var nevnt i bruksreglene. Dette øker meklernes legitimitet for å påta seg mekling. Mekler svarte følgende ved spørsmål om legitimitet: «Det er årsmøtet som distriktets høyeste organ som har oppnevnt meg og jeg jobber på vegne av hele distriktet».

5.6.2 Forberedelse til mekling

I retningslinjene sies det at den som utpekes som mekler bør antas å ha tillit hos begge parter. I 4.2 meklingen prøvde man å oppnå tillit og legitimitet ved at oppnevnt mekler utarbeidet et presentasjonsskriv som ble sendt til alle siida-andelshaverne sammen med orienteringen om meklingen. I brevet viser SF til utfordrende driftsforhold og uenighet og konflikter over lengere tid i distriktet. SF påpeker at det både av hensyn til reineiere og dyrene, men også i forhold til reindriftas omdømme i storsamfunnet, at det er viktig at reinbeitedistriktet er operativt og at kommunikasjon og samarbeid mellom siida-andelene fungerer. SF har derfor vedtatt at det igangsettes en meklingsprosess i siidaen. SF anmoder partene om å delta konstruktivt i meklingsprosessen.

Dette ble fulgt opp av en telefonrunde der mekler etablerte en muntlig kontakt med alle siida-andelshaverne. En tilsvarende prosess ble ikke gjennomført ved oppnevning av medmekler, jfr. reglementets punkt 3. Partene hadde ikke samme positive oppfatning av dette. Mulig at dette kan forklares med manglende orientering om oppnevning og manglende presentasjon av medmekler. Mulig skepsisen også kan ha sammenheng med at medmekler ikke var samisk og samiskspråklig og manglet reindriftstilhørighet og kanskje heller ble oppfattet til ikke å ha reindriftskompetanse? Medmekler hadde imidlertid mye meklingskompetanse og

meklererfaring. I slike tilfeller er det viktig å få frem informasjon om det såkalte «two eyed seeing perspektivet» (Bartlett et al., 2012; Peltier, 2018). Dette perspektivet er hentet fra elder Albert Marshall fra first nation Mi'kmaw (Cree) i Canada som siteres: «Å se med det ene øyet med styrken fra urfolks måter å vite på, og å se fra det andre øyet med styrken til vestlige måter å vite på, og å bruke begge disse øynene sammen» (Bartlett et al., 2012, s. 335). På denne måten kan man kombinere og bruke det beste av samisk/reindriftskunnskap og meklingskunnskap. Informasjon om «two eyed seeing» tilnærmingen kan gi økt legitimitet og løse utfordringen med å finne meklere som innehar både meklerkompetanse og reindriftskompetanse.

5.6.3 Igangsettelse

Å møtes ute rundt et bål slik konfliktrådsmeklingen i 4.1 prøvde, er i tråd med den samiske meahce terapien (Boine, 2011; Skårland, 2017). Eller at pratingen knyttes til en uteaktivitet, for eksempel vedhugging, rydding, eller lignende som lar deltakerne gjøre noe og ha valget om man vil snakke eller tie ved å holde på med aktiviteten. Den ivaretar også ønskene om side ved sidekommunikasjon, for eksempel rundt et bål eller i en sauna, slik Else Boine (2005) har forsket på når det gjelder foretrukket kommunikasjon mellom samiske menn. I vår soabahallanrapport (Henriksen & Hydle, 2018) stiller vi spørsmålet om hvorvidt en side ved side kommunikasjon foretrekkes fordi slik kommunikasjon primært skjer mellom to parter. En mulig forklaring kan være at i samisk språk har også en dualisform i tillegg til entallsform og flertallsform?

I meklingsreglementet heter det videre at det forutsettes at mekler har forståelse for og innsikt i de forhold konflikten gjelder. Jeg ringer rundt til samtlige siida-andelshavere og det etableres en gjensidig telefonisk kontakt som gir meg dypere innsikt i konflikten. Jeg får tilsendt informasjon og dokumenter fra oppdragsgiver, men også dokumenter og ulike fortellinger fra begge partene. Jeg skriver videre at jeg fortsetter telefonmeklingene og lager en plan for hva partene ser på som prioriterte temaer samt en tidsplan. Med utgangspunkt i telefonsamtalene om distriktets mangelfulle fungering og med støtte fra våre funn i soabahallanrapporten (Henriksen & Hydle, 2018) om reineieres manglende kompetanse om hva selvstyre er, fremmet jeg også et forslag overfor oppdragsgiver om hvorvidt distriktet burde få et tilbud om et selvstyrekurs som et mulig positiv tilnærming i prosessen? Jeg skriver til oppdragsgiver: «Dermed gjør siida-andelslederne så godt de kan, hver for seg. Og flykter, isolerer, blir handlingslammet (vil slutte, flytte, flytte med reinen til nabo-distriktet,

innkaller ikke til årsmøter, følger ikke budsjettet, betaler ikke regninger, får ikke vedtatt distriktsplan og bruksregler, etc) og fortsetter å opprettholde anklagene og beskyldningene mot hverandre som en form for forsvarsstrategi.».

Sommeren 2015 ber siidaens advokat om at det igangsettes mekling etter RDL § 73 for å sikre et effektivt mindretallsvern. FM uttaler at de har forståelse for situasjonen i distriktet, men sier at FM verken har kompetanse eller mulighet til å foreta megling på grunn av sakens kompleksitet. FM foreslår heller å etablere en styresammensetning slik at alle grupperinger ivaretas. Alternativt at konflikten kan søkes løst ved bruk av KR, forliksråd eller domstolen. Mindretallet klager på FM vedtak om ikke å igangsette mekling og de påstartede forhandlingene mellom utbygger og distriktet stanses. FM opprettholder beslutningen om ikke å iverksette mekling og viser bla til at FM er tilbakeholden med å igangsettes mekling så lenge de bebudete reglene for gjennomføring av §73 mekling ikke er på plass. Siidaen klager og spør om riktigheten av at FM påberoper seg å være en tilskuer uten å ta i bruk § 73. (side 15).

En slik passiv rolle til meklingsmuligheten er uheldig og forklarer kanskje hvorfor det er så få meklingserfaringer etter §73. En slik praksis bør endres ved at SF utarbeider et informasjonsnotat både om §73 mekling og om konfliktrådsmekling. Notatet kan deles ut eller danne grunnlaget for en obligatorisk informasjon om meklingsmulighetene til reineiere. Dette vil kanskje redusere reineiernes frustrasjoner over å bli møtt med svaret om selvstyre og privatrettslig anliggende. På miniseminaret ble reindriftsrepresentantene spurt om deres erfaringer i møter med reindriftsmyndighetene. En av deltakerne fortalte at vedkommende tidligere hadde opplevd å bli møtt med hersketeknikker, men at dette hadde blitt mye bedre. Når vi delte våre meklingsobservasjoner om bruk av krenkende kommunikasjon også fra oppdragsgiver, hadde ikke de tillitsvalgte slike erfaringer. Men en av deltakerne omtalte kommunikasjonen med SF som Joker Nord svar. Vedkommende viste til et tidligere NRK komedieprogram der programlederne gjorde parodi på NRKs Jokertrekning og uansett hva slags tall som dukket opp eller hva reineierne tok opp, så varierte svarene og var tilpasset reindriftsmyndighetens egen oppfatning.

5.6.4 Underveis

I kap 4.2 meklingen uttrykte oppdragsgiver seg svært fornøyd med den første fasen og uttalte i et møte med meklerne at vi har fått til mer på få måneder enn det de har klart på flere år. Dessverre igangsettes en tvangstelling som forstyrrer meklingen og tar bort partenes motivasjon for mekling. SF uttaler selv i ettertid at dette var uheldig. Men underveis observerer vi at flertallsparten føler seg provosert og mye av frustrasjonene vendes mot SF,s håndtering av reintellingen. Når flertallpartens advokat heller ikke fremmer mekling som en metode, bidrar dette til forsterket motstand mot meklingen, slik at vi bestemmer oss for å ikke drive med aktiv mekling, men ha en form for meklingsberedskap ved å tilby partene å ta kontakt med oss hvis ønskelig.

Hvis vi ser på det som skjedde under 4.1 meklingen, kan jeg trekke frem et par uheldige forhold. I brevet fra utbygger av 09.03.2017 hvor de anmoder FM om å igangsette mekling, ble det skrevet at «For samfunnssektoren er det ønskelig med et meklingsresultat som gir utbygger mulighet til å forhandle videre med én forhandlingsdelegasjon som har nødvendige fullmakter til å representere alle siida-andeler». FM tar hensyn til utbyggers ønsker. FM innkalte partene til ny felles §73 mekling i januar 2018. Her hadde FM utarbeidet et meklingsnotat på forhånd og ba partene komme med respons. Kravet til denne tilbakemeldingen var at hver siida-andel måtte svare ja/nei til følgende to punkter: 1) I forhandlingsdelegasjonen må alle siida-andelshavere i distriktet likestilles internt, og fremforhandlede løsninger må være bindende for alle siida-andelshavere i distriktet. 2) Alle siida-andelshavere i distriktet må godkjenne og etterleve en felles forhandlingsløsning. Å stille med ultimatum og at alle må godta løsningen, er ikke god meklingskikk. Det er partenes konflikt og løsninger må komme fra dem. Mekleren deltar ikke i konflikten og bør heller ikke foreslå løsninger på forhånd slik som her. Flertallsparten avviser ytterligere mekling og svarer FM og utbygger at det er distriktsstyret som er rette forhandlingsorgan.

5.6.5 Avslutning av meklingen

I meklingsreglementet er det lagt vekt på at meklingen avsluttes ved at partene underskriver en protokoll eller at mekler signaliserer at mekling ikke anses lenger som formålsnyttig. Her er det viktig å huske at ikke alle konflikter lar seg løse. Men at for partene kan det være viktig å bli enige om hvordan de kan være uenig, jfr. rettsakene i soabahallanrapporten om trusler og

vold. Og fortellingene om hvor fysisk og psykisk belastende det er for partene å stå i konflikter.

Det er også viktig å huske på at ting tar tid i reindriften og at reineiere må prioritere den daglige reindriften og da må slike ting som mekling måtte vike. I 4.1 meklingen i regi av konfliktrådet, forteller mekleren at meklingen opphørte da partene unnlot å møte.

I 4.2 caset er flertallet først motvillige til mekling. Men ettersom tida går og tida for rettssaken nærmer seg, påpeker begge partene at konflikten snart er moden for mekling. Også tingretten har sett meklingsmulighetene og tilbyr partene å prøve rettsmekling. De takker nei og begrunner dette med at de er i gang med en §73 mekling. Meklerne er nå godt kjent med konflikten og partene og meklingen bør derfor fortsette. SF er imidlertid uenig og vedtar å avslutte meklingen uten å gi partene en tilfredsstillende begrunnelse for vedtaket. Det antydes fra flertallspart at det er økonomiske årsaker bak avslutningen av meklingen.

5.7 Bruksreglene som ramme for forebygging og mekling

Selvstyreutvalget (Landbruksdirektoratet, 2016) har påpekt følgende om bruksreglene: Det må være forståelse for behovet for bruksregler, og vilje til å bidra i prosessen både med utviklingen og senere oppfølgingen av bruksreglene. Det bør være åpenhet, legitimitet og respekt i prosessen med utviklingen av bruksreglene, men også forståelse for at prosessene er tidkrevende. Det må være klare retningslinjer for deltakelse og beslutningsfatning. Og det bør være etablert et system for intern overvåkning av brukernes opptreden og etablert et system med graderte sanksjoner. Jeg spurte det store distriktet som hadde etablert et meklingsteam om bruksreglene også hadde et eller flere punkter om forebygging av konflikter? Dette var ikke nevnt. Etter min mening bør reindriftsmyndighetene vurdere å ta inn et slikt punkt i veilederen for bruksreglene. På miniseminaret nevnte en av deltakerne at felles markering av dåp, bursdager e.l er en fin måte å bringe siidamedlemmene sammen. Dette vil styrke fellesskapet, forebygge konflikter og fremme det interne arbeidet med å løse uenighet og konflikter (soabadallan). For å ivareta og kanskje holde gilvu dimensjonen på et «ufarlig nivå», kan medlemmene når de er samlet på sommerboplass eller på kalvemerking, gjennomføre gilvu aktiviteter som for eksempel kortspill, spørrespill eller konkurranser der siidamedlemmene deltar. Det kan også arrangeres gjettekurranser i tilknytning til sports – og/eller andre arrangementer på TV. Sosial nettverksforvaltning er viktig (Bø, 2007; Henriksen, 1999; Henriksen & Larsen, under publ.) samtidig som både reineierens

selvstendighet og tilhørighet til en siida må ivaretas , jfr. den samiske kommunikasjonsmodellen (Henriksen & Hydle, 2018, under publ.)

Under 4.3 er det redegjort for et distriktsinternt meklingsystem dette distriktet synes de å ha gode erfaringer med intern meklerteam oppnevnt av årsmøtet. Meklingarbeidet verdesettes ved at meklerne får dekket utgifter og blir betalt for arbeidet. De har gjennomført 6-7 meklinger, noen i samarbeid med reinpolitiet. Ordningen er visstnok nevnt i distriktets bruksregler, jfr Reindriftsloven § 58. Dette gir økt legitimitet og trygghet for de interne meklerne. Å få mekling inn i bruksreglene kan fremmes ved å nevne dette i myndighetenes veileder for bruksreglene. Jeg stiller også et spørsmål om hvorvidt meklerne også bør få en grunnleggende opplæring i mekling. I vår soabahallanrapport har vi ganske grundig diskutert spørsmålet om hvorvidt det er reindriftskunnskap eller meklingskunnskap som er det viktigste. I rapporten argumenterte vi for at vi setter meklingskunnskap foran reindriftskunnskap, bla ut fra fra mange merknader fra reineiere om at reindriftsverden er liten og at mange har utfordringer med inhabilitet og tillit. I arbeidet med prøve ut mekling og å omskrive rapporten til en lærebok om samisk kommunikasjon og mekling, har vi stilt oss spørsmålet om hvorvidt man ikke kan få begge deler? Eller når intern mekler og reinpolitiet rykker ut sammen. På seminaret fortalte lederen av reinpolitiet at de idag kun ansetter folk med politiutdanning. «Two-Eyed Seeing metoden» kan hjelpe til med å bygge bro mellom to ulike kunnskapsformer. «Two eyed seeing» fordrer anerkjennelse av begge kunnskapsformene, likeverd mellom partene samt tillit og vilje til samarbeid. Undertegnede og Ida Hydle har også gode erfaringer med bruk av two-eyed seing perspektiv både i den konkrete meklingsaken, men også i forskning.

6.0 Noen anbefalinger

1. Tillitsvalgte/ledere i distriktene får opplæring om selvstyre inkl. kurs i forhandlingsteknikker.
2. Ansatte hos SF gis opplæring i samisk kommunikasjon og ikke krenkende kommunikasjon.
3. Statsforvalterne bør etablere en informasjonspraksis der svaret om selvstyre og privatrettslig anliggende alltid etterfølges av informasjon om meklingsmulighetene, både i regi av konfliktråd og § 73 mekling.
4. SF oppretter et eget meklerkorps for reindriftsmekling etter §73.

5. Rekruttering av meklere kan gjøres blant folk som er oppført i siidaandelshavers reinmeldingsskjema eller andre med tilknytning og kompetanse om reindrift og helst også samiskspråklig kompetanse.
6. Meklere i meklerkorpset får tilbud om meklingskompetanse gjennom konfliktråds kursene i mekling.
7. Reindriftskonfliktene er såpass kompliserte at det bør oppnevnes en hovedmekler og en veileder/samtalerpartner til hovedmekler. Konfliktrådene kan oppnevne erfarne meklere som veileder/samtalerpartner til hovedmekler. Dette vil kunne ivareta debriefing/veiledning underveis og ivareta two-eyed seeing perspektivet.
8. Begrepene indirekte mekling og meklingsberedskap bør nevnes i reglementet.
9. Meklingsreglementet bør også omtale målet om at det å bli enige om hvordan partene kan være uenige.
10. Veileder for bruksreglene bør ha et punkt om forebygging av konflikter og distriktsintern mekling.
11. Det bør være et krav om at siidaen/distriktet høres i spørsmål om hvem som skal få ledig siidaandel og at et flertall aksepterer overføringen. For å unngå at siidaandeler blir en salgsvare, bør reineiere med tilhørighet til distriktet gis fortrinn til å overta ledig siidaandel.
12. Avtalepartene bør avsette midler slik at reindriftnæringen får utarbeidet overordnede strategier for hvordan næringen skal forholde seg til kravene om å bidra i det grønne skiftet.

7.0 Avslutning

Det å eie rein gir for mange samer en sterk kulturell tilknytning og er en viktig identitetsbærer. I en artikkel (Henriksen & Hydle, 2021) søker Henriksen og Hydle å forklare denne resistensen. Siden 1950 har sysselsettingen i landbruket i Norge blitt redusert fra 350 000 sysselsatte til 60 000 i 2005 (Ladstein & Skoglund, 2008). Reindriften erfarer en motsatt utvikling. I 2000 var det 561 aktive driftsenheter med 2 800 reineiere. I 2020 er det totalt 3304 reineiere fordelt på 535 siida-andeler. Mange reineiere uten konsesjon står i kø for å få konsesjon til reindrift. Dette er imidlertid vanskelig fordi folk ikke ønsker å slutte (LMD, 2001). Til tross for at reineiere utsettes for negativ omtale og symbolsk vold (Henriksen, 2008) og eksternt press om aksept reduserte beitearealer pga. hyttebygging, veibygging, bygging av vindmøller etc. Og forsøk på å få folk ut av næringen. Olsen (2019) beskriver hvordan nazistene i 1944 prøvde å lure reineiere til å flytte 50 000 rein til Helligskogen i Skibotn for at flokken kunne bli en viktig del av nazistenes forsyning. Men reineiere og lokale

politikere var lurere og flyttet flokken til Helligskogen i Anárjohka. 50 år senere, i 1994 igangsatte myndighetene et omstillingsprogram der man brukte vel 330 mill. kr for å omstille reineiere ut av reindriften. Ifølge Angell et al. (2003) takket en del reineiere ja til omstillingstilskuddet, men mange av disse gjenopptok reindriften etter omstillingsperioden. Og i dag tilbyr vindkraftutbyggere hundrevis av millioner og billig strøm for få reineiernes aksept til å bygge ut vindmøller i reinbeiteområdene. Sistnevnte omtales som grønn kolonialisering (Lund et al., 2020). Den samiske reindriften står sterkt også til tross for at inntektene fra reindriften synes lave. Guovdageaidnu - Kautokeino som landets største reindriftskommune er blant de nederste på inntektsoversikten med en gjennomsnittsinntekt i 2015 på kr 305 700. Til sammenligning tjente innbyggerne i Sola kommune 587 700. Vi forklarer resiliensen for det første med at reindriften representerer en symbolsk og viktig urfolksnæring som gjennom fornorskingsperioden representerte en motkraft som bidro og enda bidrar til å bevare og styrke samisk språk og kultur. I de fleste urfolkskulturer er den nære tilknytningen til og bruken av naturen viktig (Kunnie, 2015, 2019). Som reindriftsutøver kan man i høy grad kunne leve i, leve med og leve av naturen (Henriksen & Larsen, under publ.). Arbeidet i reindriften er også svært variert og det kreves mange ulike praksisorienterte ieshirgetferdigheter (Aikio, 2010). Men også birgehallatferdigheter siden siidaen/distriktet er det kollektive organet som forvalter beiterettighetene. Siidamedlemmene er ofte i slekt med hverandre og det er viktig for disse slektene å bevare reindriftilhørigheten (Henriksen, 2015). Også den halvnomadiske formen med sesongvise flyttinger, oppfattes som attraktivt. Verdien er sammenvevd med reindriftilivsstilen. Verdien av å klare seg selv (iesbirget) og gode muligheter for selvforsyning, sammenlignet med lønnsarbeid, forsterker slektskapskollektivet, så vel som samarbeidsforhold – både interne og eksterne. Reineiere oppgir også forholdet til dyr (rein, gjeterhunder) som en viktig resiliensdimensjon ved reindriften (Henriksen, 2008). Og sist, men ikke minst, anses det å ha et reinmerke som svært attraktivt og symboltungt. Den samiske reindriften er derfor viktig å verne. Interne og eksterne reindriftsrelaterte konflikter kan virke truende på denne langvarige resiliensen og konflikthåndtering og mekling bør derfor settes høyere på dagsorden.

Referanser.

- Aikio, A. (2010). *Olmmoš han gal birge. Áššit mat ovddidit birgema*. ČálliidLágádus.
- Angell, E., Karlstad, S. & Nygaard, V. (2003). *Samiske samfunn i omstilling. Sluttevaluering av Omstillingsprogrammet for Indre Finnmark*. Norut Alta – Áltá.
- Ballovara, M. (2021). Mener at regjeringen overprøver Høyestrettsdom.
- Bartlett, C., Marshall, M. & Marshall, A. (2012). Two-eyed seeing and other lessons learned within a co-learning journey of bringing together indigenous and mainstream knowledges and ways of knowing. *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 2, 331-340.
- Boine, E. M. (2005). *Fra far til sønn - kjønnsperspektiv og sosial kompetanse i samisk sammenheng* [NTNU]. Trondheim.
- Boine, R. (2011). Meahcce-terapiija med samiske familier. *Fontene*, 10, 53-59.
- Bourdieu, P. (1993). *Outline of a theory of practice*. Cambridge University Press.
- Bø, I. S., Per M. (2007). *Sosiale landskap og sosial kapital. Innføring i nettverkstenkning*. Universitetsforlaget.
- Dale, G. (2006). *Fra konflikt til samarbeid. Grunnbok i konfliktarbeid med ungdom*. Cappelen Damm.
- Henriksen, J. E. (1999). På lavvotur. Om nettverkstradisjoner i det samiske samfunn. *Nordisk Sosialt Arbeid*, (1).
- Henriksen, J. E. (2008). They can never take my dignity. Social and cultural capital among reindeerherders in Finnmark. I P. Huse (Red.), *Northern Imaginary*. Delta Press.
- Henriksen, J. E. (2013). Refleksjoner om avdekking av seksuelle overgrep i små lokalsamfunn. I B. P. Bø, N. Hermansen & O. Stenberg (Red.), *Sosialfaglige utfordringer på nye arenaer – stemmer fra nord*. Orkana Akademisk Forlag.
- Henriksen, J. E. (2015). The extended Sámi family in a social network perspective. I C. Fejo- King & P. Mataira (Red.), *Expanding the Conversation. International indigenous social worker' insights into the use of Indigenist knowledge and theory in practice*. Magpie Ghoose Publishing.
- Henriksen, J. E. & Hydle, I. (2018). *Soabahallan. Samisk mekling i reindriften*. UiT Norges arktiske universitet. U. N. A. Universitet.
- Henriksen, J. E. & Hydle, I. (2021). Sámi reindeer herding as resilient way of life. I H. N. Weaver (Red.), *The Routledge International Handbook of Indigenous Resilience* (s. 14). Routledge.
<https://doi.org/https://doi.org/10.4324/9781003048428>
- Henriksen, J. E. & Hydle, I. (under publ.). *Lærebok om samisk kommunikasjon og konflikthåndtering*. Orkana Akademisk.
- Henriksen, J. E. & Larsen, T. (under publ.). Kan samisk tradisjonskunnskap bidra i jakten på grønt sosialt arbeid? I H. Glemmestad, O. H. Kråkenes & M. S. Isaksen (Red.), *Grønt sosialt arbeid*. Fellesorganisasjonen.
- Hoem, A. (1976). *Yrkesfelle, sambygding, same eller norsk?* Universitetsforlaget.
- Ladstein, T. & Skoglund, T. (2008). Utviklingen i norsk jordbruk 1950-2005. *Norsk økonomi*. Landbruksdirektoratet. (2016). *Utfordringer for selvstyre i reindriftsnæringen. Tiltak for å nå mål om bærekraftig reindrift*.
- LMD. (2001). *NOU 35: Forslag til endringer i reindriftsloven*. L.-o. matdepartementet.
- LMD, L. o. m. (2016). *Jordskifterettens kompetanse knyttet til interne forhold i reindriften*. LMD.
- Lund, S., Gaup, P. & Sombt, P. J. (2020). *Vindkraft eller reindrift* (Temarapport 3, Issue. Motvind Noorge og Naturvernforbundet i Ávjovárri.
- Neumann, I. B. (2021). *Innføring i diskursanalyse. Mening, materialitet og makt*. Fagbokforlaget. (Opprinnelig utgitt 2002)
- Olsen, P. K. (2019). *Jevnet med jorden. Brenningen av Finnmark og Nord-Troms 1944*. Aschehoug.
- Oskal, N. & Sara, M. N. (2001). *Reindriftsamiske sedvaner og rettsoppfatninger om land* (NOU Issue.

- Peltier, C. (2018). An Application of Two-Eyed Seeing: Indigenous Research Methods With Participatory Action Research. *International Journal of Qualitative Methods*, 17(1). <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1609406918812346>
- Reindrift - Lang tradisjon - unike muligheter.* (2016). L.-o. matdepartementet. Landbruks- og matdepartementet.
- Rosenberg, M. B. (2018). *Ikke-volds kommunikasjon. "Giraffspråk" - et språk for livet* (M. Carlsen, Overs.). Tanum. (Opprinnelig utgitt Nonviolent Communication)
- Sara, M. N. (1992). Boazudoallulahki ja boazudoalupolitihkka. *Diedut*, 2.
- Sara, M. N. (2013). *Siida ja siiddastallan. Å være en siida – om forholdet mellom siidatradisjoner og videreføringen av siidasystemet. / Being siida – on the relationship between siida tradition and continuation of the siida system* [Sámi Allaskuvla/Sámi Universitét College]. Kautokeino.
- Skårland, T. (2017). *Pasienters erfaringer med behandlingsmetoden «Meahcceterapiija» ved SANKS – Familieavdelingen* [UiT]. Tromsø.
- Vik, S., Børfjord, F. N. & Jakobsen, R. (2022). Sier nei til veldig billig strøm i 30 år.